

Kriminalna karijera maloljetnih počinitelja kaznenih djela protiv imovine

Mijatović, Marijana

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:941218>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-14**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko- rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Kriminalna karijera maloljetnih počinitelja kaznenih djela protiv imovine

Marijana Mijatović

Zagreb, lipanj 2020.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko- rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Kriminalna karijera maloljetnih počinitelja kaznenih djela protiv imovine

Studentica: Marijana Mijatović

Mentor: doc.dr.sc. Dalibor Doležal

Zagreb, lipanj 2020.

Izjava o autorstvu

Potvrđujem da sam osobno napisala rad (*Kriminalna karijera maloljetnih počinitelja kaznenih djela protiv imovine*) te da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada koji su citirani ili se temelje na drugim izvorima jasno su naznačeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Marijana Mijatović

Zagreb, lipnja 2020.

Zahvala

Prvenstveno želim zahvaliti mentoru doc.dr.sc. Daliboru Doležalu na strpljenju i uloženom trudu. Bez njegovih savjeta i vodstva ovaj rad ne bi bio to što je sada.

Hvala mojoj obitelji koja je unatoč svemu uvijek imala vjere u mene i podržavala me.

Također želim zahvaliti mojim prijateljima koji su me ohrabivali i bili motivacija kroz cijelo studiranje pa tako i za vrijeme pisanja ovog rada.

I na kraju,

Hvala Tebi koji jesi.

KRIMINALNA KARIJERA MALOLJETNIH POČINITELJA KAZNENIH DJELA PROTIV IMOVINE

Marijana Mijatović

Mentor: Doc.dr.sc. Dalibor Doležal

Modul: Djeca i mladi

SAŽETAK

Maloljetnički kriminalitet prisutan je i svakim danom sve ozbiljniji problem širokih razmjera te ga je potrebno istraživati kako bi se prevenirao i kako bi se na njega moglo što uspješnije utjecati. Piquero, Farrington i Blumstein (2003) došli su do zaključka da je početak kriminalne karijere između 14. i 17. godine života što otvara prostor za daljnja istraživanja na ovu temu. Mikšaj- Todorović, Kuharić i Butorac (1999) smatraju da je ova vrsta kriminaliteta u stalnom porastu jer sudeći po karakterističnim obilježjima, elementima i stupnju društvene opasnosti ide ispred porasta drugih vrsta kriminaliteta i prelazi dosadašnje granice. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske najveći je broj maloljetnih počinitelja kaznenih djela protiv imovine, uključujući prijave i optužbe. Fokus u ovom radu bit će stavljen upravo na tu glavu Kaznenog zakona RH na kaznena djela krađe, teške krađe, razbojništva i razbojničke krađe. Svrha ovog rada je istražiti kriminalnu karijeru, koja prema Doležalu (2009) podrazumijeva longitudinalni niz kaznenih djela počinjenih od strane neke osobe koja ima uočljiv niz počinjenih kaznenih djela u nekom razdoblju, maloljetnih počinitelja nasilnih kaznenih djela te djela s elementima nasilja iz domene imovinskog kriminaliteta. Metodologija koja će se koristiti za ispunjavanje svrhe i ciljeva ovog rada biti će analiza podataka Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske za razdoblje od 1993. do 2018. godine.

Ključne riječi: maloljetnički kriminalitet, kaznena djela protiv imovine, kriminalna karijera, nasilna kaznena djela

CRIMINAL CAREER OF JUVENILES AGAINST PROPERTY

Marijana Mijatović

Mentor: Doc.dr.sc. Dalibor Doležal

Module: Children and Youth

SUMMARY

Juvenile delinquency is an ongoing and widespread problem, which is becoming more serious each day. In order to be prevented and dealt with, it needs to be researched. By comparing several researches Piquero, Farrington and Blumstein (2003) came to the conclusion that the age onset for committing offences is between 14th and 17th year of life, which opens new questions for further research on this topic. When looking at the characteristic features, elements and degree of social danger, this type of crime is on the rise more than other types, surpassing the current statistic, which is why Mikšaj- Todorović, Kuharić and Butorac (1999) claim that it is constantly increasing. According to data from the Croatian Bureau of Statistics most juvenile perpetrators commit criminal offences against property (this includes both reports and charges). This paper focuses on that Article of Criminal Code, more precisely on the crimes of theft, aggravated theft, robbery and burglary.

The purpose of this paper is to investigate the criminal career, which according to Doležal (2009) are longitudinal acts of committing crime by a person at some time period, of juvenile perpetrators who commit violent crimes and property crimes. The methodology that will be used to meet the purpose and objectives of this paper will be the analysis of data provided by the Croatian Bureau of Statistics, covering the period from 1993. to 2018.

Key words: juvenile delinquency, criminal offense against property, criminal career, violent crime

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. MALOLJETNIČKA DELINKVENCIJA.....	2
2.1. RIZIČNI I ZAŠTITNI ČIMBENICI.....	5
3. KRIMINALNA KARIJERA.....	8
4. NASILJE.....	11
5. IMOVINSKI KRIMINALITET MALOLJETNIKA.....	15
6. KAZNENA DJELA PROTIV IMOVINE.....	17
7. DIMENZIJE KRIMINALNE KARIJERE.....	21
7.1. DOB.....	21
7.2. SPOL.....	22
7.3. SUDIONIŠTVO.....	24
7.4. RANIJE OSUDE.....	25
7.5. OBITELJSKE PRILIKE.....	25
7.6. OBRAZOVANJE.....	27
8. RATNA ZBIVANJA.....	29
9. REZULTATI ISTRAŽIVANJA.....	31
10. ZAKLJUČAK.....	41
11. LITERATURA.....	43
12. PRILOZI.....	49

1. UVOD

Konstrukt ljudskog ponašanja je zbog svoje nepredvidljivosti bio središtem istraživanja kako u povijesti pa tako i danas. Mnogi znanstvenici pokušali su dati odgovor zašto se netko ponaša na određen način i koji je uzrok neprimjerenom ponašanju, pa i onom delinkventnom i kažnjivom. Tijekom istraživanja u kriminologiji došlo je do različitih spoznaja u vezi s kriminalitetom, a jedna je od njih i kriminalna karijera (Blumstein, 1986) koja započinje najčešće u maloljetničkoj dobi. Bilo da su sami maloljetnici žrtve nasilja, da mu svjedoče ili ga prakticiraju ono je po nekim razvojnim teorijama naučeno i biva prakticirano kaznenim djelima. Najčešća kaznena djela kojima to vidimo po statistici su djela protiv imovine, života i tijela, osobne slobode i sl. Neki autori (Kovčo Vukadin, 2009; Singer 1994; prema Mikšaj- Todorović, Kuharić, Butorac, 1999; Stašević, Derk, 2016) u svojim radovima govore da maloljetni delinkventi najviše sudjeluju u imovinskom kriminalitetu te će tako fokus ovog rada biti na tim maloljetnicima. Kako je jedan od elemenata ovog rada nasilničko ponašanje naglasak će se staviti na ona djela koja posjeduju taj element, odnosno krađu, tešku krađu, razbojništvo i razbojničku krađu. Bit će promatrano razdoblje od 1993. do 2018. godine jer je obilježeno društvenim promjenama i upravo zbog toga želimo vidjeti kako se kriminalna karijera mijenjala s obzirom na ratna zbivanja i oscilacije u društvu, ali i s obzirom na zakon. Drugi je razlog taj što kriminalna karijera podrazumijeva veći niz činjenja kaznenih djela pa se uzima dulje razdoblje promatranja činjenja kaznenih djela. Koristeći podatke iz Državnog zavoda za statistiku istražiti će se osobitosti kriminalne karijere, dob, spol, recidivizam, sudioništvo, stjecaj djela, obiteljske prilike, aktivnost u zanimanju i obrazovanje kako bi se prema sudskim presudama utvrdio početak kriminalne karijere, kakvu ulogu ima spol, čine li maloljetnici kaznena djela sami ili u sudioništvu te kako bi se doprinijelo rasvjetljavanju činjenice zašto nečija kriminalna karijera ima određen izgled.

2. MALOLJETNIČKA DELINKVENCIJA

Ponašanje pojedine osobe vrlo je složena stvar i fenomenologija ponašanja ne može se svesti na objašnjavanje zasebnih aspekata života pojedinca nego se ono treba proučavati u cjelini u međuovisnosti jednog dijela s drugime. Delinkventno ponašanje oblik je ponašanja koji odskaače od svakodnevnice i time privlači pažnju ljudi, posebice stručnjaka koji žele doći do srži i objasniti kako do njega dolazi, kako ga spriječiti i što poduzeti kako ono ne bi remetilo svakodnevicu i izazivalo strah kod ljudi. Maloljetnička delinkvencija smatra se najozbiljnijim oblikom problematičnog ponašanja mladih koje, prema Derk i Stašević (2017) ovisi o unutarnjim (subjektivno-psihološkim) i vanjskim (socijalnim i kulturnim) čimbenicima. Tako je prema raznim znanstvenicima (Farrington, 2003; Martinjak i Odeljan, 2016; Sampson, Laub, 2004) antisocijalno ponašanje stalan način ponašanja pojedinih osoba koji započinje u ranom djetinjstvu i traje do rane odrasle dobi. Bitno je razlikovati očekivani buntovni obrazac ponašanja svojstven adolescenciji i obrazac koji može eskalirati te sa sobom donijeti brojne posljedice.

Doba adolescencije okarakterizirano je razvojem ličnosti stoga ne iznenađuje činjenica da mladi žele iskusiti i otkriti što im svijet nudi. U većini slučajeva to ne podrazumijeva upuštanje u kriminalne aktivnosti no, delinkventno ponašanje ne začuđuje. Ono uključuje većinu ponašanja koja odstupaju od društvenih normi te kao takva mogu biti osuđena od strane zajednice. U tom periodu mladi se suočavaju s mnogim preprekama među kojima je i sama budućnost te uslijed toga dolazi do „odrastanja iz delinkvencije“ (Siegel, Senna, 2000; prema Kovčo Vukadin, 2009). Mladi antisocijalni ljudi često su nestrpljivi i sam pojam budućnosti može im biti dalek te ga stavljaju na stranu jer im to nije primarna okupacija. Radije se fokusiraju na trenutno stanje i zadovoljstvo koje mogu dobiti u ovom danom trenutku nego na ono što im budućnost nosi. Želja za autonomijom koja se javlja u doba adolescencije može objasniti želju za druženjem s devijantnim vršnjacima. Kod nekih razvijanjem ličnosti dolazi do preuzimanja odgovornosti za vlastite postupke te se tako odmiču od prijašnjeg ponašanja. Kod onih koji pak ne razviju samokontrolu moguće je upuštanje u kriminalne aktivnosti bez zabrinutosti zbog rizika koje takvo ponašanje sa sobom nosi. popuštanju delinkventnog ponašanja uz biološko i psihosocijalno sazrijevanje može doprinijeti i činjenica da su maloljetnici nakon određene dobi i kazneno odgovorni te da nisu više pod zaštitom

roditelja ni države kao subjekta koji njihovo nepoželjno ponašanje mora sankcionirati na prikladan način.

Kelley, Loeber, Keenan i DeLamatre (1997) vjeruju da uzrok problematičnom ponašanju kroz vremenski kontinuum leži u razvojnim putevima grupne identifikacije. U trenutku kada se počnu razlikovati razvojni putevi dviju skupina, dolazi do razlikovanja istih po raznim segmentima među kojima je i ponašanje. Kada se vrijednosti jedne skupine ne poklapaju s vrijednostima druge, može doći do sukoba zbog neshvaćanja i odbijanja te tako jedna skupina može biti prihvaćena od strane društva dok ponašanje druge može biti osuđeno.

Delinkventno ponašanje uslijed svog razvoja, a bez adekvatne intervencije može eskalirati i dovesti do počinjenja kriminalnih djela. Većina delinkvenata svoj put ka kriminalitetu započinje izostajanjem iz škole što prema Horak, Horak (1997) vodi do druženja s antisocijalnim vršnjacima koji imaju isti obrazac ponašanja te se upuštaju u činjenje djela poput krađe i teške krađe kako bi se iskazali među vršnjacima. Kriminalitet maloljetnika pojam je koji već duže vrijeme budi zanimanje u svijetu stručnjaka te oni pokušavaju odgovoriti na njega.

Tradicionalne teorije koje objašnjavaju kriminalitet maloljetnika usredotočuju se na razlike među pojedincima, i na pitanje zašto jedna skupina čini kaznena djela, a druga ne. Neke od njih bave se pitanjima uzroka kriminaliteta i njegova sprječavanja. Neke nadograđuju svoja pitanja te se bave uzrokom počinjenja kaznenog djela poput generalne teorije pritiska, teorije socijalne dezorganizacije, teorije socijalne kontrole i dr. (Farrington, 2003). Njihova istraživanja i opažanja temelje se na adolescentnim godinama, tj. na dobi kada maloljetnici najviše krše zakon. Osim vršnjaka tu su i ostali rizični čimbenici koji od delinkvencije mogu voditi prema kriminalitetu, a bit će spomenuti kasnije u radu.

Nova saznanja o počecima kriminalne karijere u adolescentnoj dobi dovela su do razvoja nekoliko novih teorija među kojima je i razvojna kriminologija životnog vijeka. One objašnjavaju kako dob ne mora striktno označavati prijelaz iz prethodne faze u sljedeću. Upravo te točke prijelaza predmetom su izučavanja razvojne kriminologije koja prati promjene u tim razdobljima. Promatraju se područja škole, obitelji, vršnjaka i međuljudskih odnosa te se na temelju toga nastoje objasniti promjene u kriminalnoj aktivnosti (Doležal, 2009). Razvojne se teorije za razliku od

tradicionalnih bave longitudinalnim vidom počinjenja kaznenih djela stoga ne gledaju na jednu vremensku točku istraživanja, nego na promjene kriminalne karijere u vremenu (Farrington, 2003). Bave se pitanjima razvoja antisocijalnog ponašanja i činjenja kaznenih djela, rizičnim faktorima kroz život i utjecajem životnih događaja na razvoj ponašanja (Farrington, 2002; prema Farrington, 2003).

Jedna od novih teorija kriminaliteta proizašla iz koncepta kriminalne karijere jest „Age-graded“ teorija (Sampson, Laub, 2004) koja ima tri važna polazišta. Prvo govori kako na delinkventno ponašanje u djetinjstvu i adolescenciji utječe struktura neformalne obiteljske i školske kontrole. Drugo objašnjava da antisocijalno ponašanje ima tendenciju zadržavanja i protezanja kroz odraslu životnu dob u raznim životnim segmentima. U zadnjem polazištu ističe se važnost promjena u kvaliteti neformalne socijalne kontrole od strane obitelji i škole te kako se ona s godinama mijenja.

Druga teorija koja uz Sampsonovu i Laubovu nudi svoj pogled na temu maloljetničke delinkvencije jest Moffitičina teorija kontinuirane i adolescentne delinkvencije (Moffitt, 1993). Maloljetnike koji svoje delinkventno ponašanje započnu već u djetinjstvu i nastave ga u obliku kroničnog, višestrukog pa čak i cjeloživotnog prijestupništva možemo nazvati kontinuiranim delinkventima dok adolescentne delinkvente karakterizira započinjanje takvog ponašanja tek u razdoblju adolescencije uz privremenu uključenost u kriminalne aktivnosti kroz spomenuti period te se na adolescentsku adolescenciju gleda kao na normalnu razvojnu fazu.

Integrirana kognitivna teorija antisocijalnog potencijala (Farrington, 2003) još je jedna od novijih razvojnih teorija. Ona pod pojmom antisocijalnog potencijala shvaća potencijal činjenja kaznenih djela koji se može promatrati kratkoročno i dugoročno. Činjenje kaznenih djela ovisi o trenutnom antisocijalnom potencijalu te međuodnosu individue i okoline, tj. o pruženoj prilici za počinjenje djela. Zbog sazrijevanja antisocijalni je potencijal najveći u doba adolescencije, ali je konzistentan tijekom cijelog života. Povećava se uslijed uzbudljivih podražaja i traženja avanture, zbog čega se u određenim trenucima može povećati.

2.1. RIZIČNI I ZAŠTITNI ČIMBENICI

Rizični su čimbenici događaji čije postojanje može najaviti ishod tj. određenu vrstu ponašanja bez postojanja uzročno posljedične veze (Loeber, 1990). Postoje brojne podjele rizičnih čimbenika koje utječu na razvoj delinkventnog ponašanja kod mladih, od jednostavnijih, koje ih dijele na dinamične i statične, do kompleksnih, koje se granaju u više smjerova. Svjesni činjenice da svi čimbenici utječu jedni na druge stručnjaci su suglasni da razvoj jednog rizičnog čimbenika nije dovoljan za razvoj delinkventnog ponašanja. Ricijaš (2009) u svom radu navodi opće prihvaćenu podjelu na 3 temeljne skupine rizičnih čimbenika: individualni, rizični čimbenici u obiteljskom i školskom okruženju te rizični čimbenici u širem društvenom kontekstu. Individualne čimbenike čine biološki/ nasljedni te kognitivni i emocionalni čimbenici, među kojima razni stručnjaci bitnima smatraju element agresije, hostilnosti i poremećaja ophođenja zatim teški temperament i impulzivnost, poremećaj pažnje i hiperaktivni poremećaj, intelektualno funkcioniranje te moralno rezoniranje. Odnos između roditelja i djece, roditeljski odgojni stil i socijalnopatološke pojave u obitelji ubraja pod drugu skupinu rizičnih čimbenika kao i čimbenik obrazovanja i vršnjaka. Loeber (1985; prema Loeber, 1990) i Loeber i Stouthamer- Loeber (1996) u svojim istraživanjima navode kako je upravo utjecaj na rizične čimbenike utjecalo na kasniju promjenu delinkventnog ponašanja u pozitivnom smislu. Ovo je dakle jedna od poveznica delinkvencije i kriminaliteta.

Manifestiranje delinkventnog ponašanja ne znači nužno da će maloljetnik koji se upustio u takvo ponašanje razviti potencijalnu karijeru i da će se upustiti u kriminalne aktivnosti. No, treba imati na umu da, kao što je već spomenuto, adolescenti prolaze kroz razdoblje u kojem donose bitne odluke i na određen način odlučuju o svojoj budućnosti. Rizični čimbenici promatranih delinkvenata niska su verbalna inteligencija (Ollendick, 1979), želja za dokazivanjem u društvu, alkoholizam majke, neodgovarajući roditeljski stil (Ricijaš, 2009), općenito nepovoljna obiteljska klima, migracije te mnogi drugi koji će biti spomenuti kroz rad. Tablica 1. prikazuje rizične i zaštitne čimbenike prema Bašić (2009; prema Martinjak, Odeljan, 2016) koji sadržavaju sve navede dimenzije rizičnih i zaštitnih čimbenika te navode konkretne primjere.

Kod mladih uz čimbenike rizika postoje i čimbenici zaštite koji utječu na jačanje pozitivnih strana pojedinca i usredotočuju se na pozitivan kraj. Usmjeravaju se na sprječavanje rizičnih ponašanja

djece i mladih kako bi se spriječila ponašanja poput zlouporabe sredstava ovisnosti, neizvršavanja školskih obaveza, nasilja, delinkvencije i sl. Dimenzije zaštite kod maloljetnih osoba uključuju individualnu, obiteljsku, školsku, vršnjačke grupe i zajednicu. Upravo u tim dimenzijama može se jačati mlade kako bi se smanjio utjecaj rizičnih čimbenika i spriječilo buduće nepoželjno ponašanje. Istraživanja čiji su subjekt zaštitni čimbenici dovela su do rezultata da neka djeca razviju otpornost na rizične čimbenike te im se unatoč njihovom utjecaju ne podlažu, nego njeguju socijalno prihvatljiv način ponašanja (Garmezy, Masten, 1991; prema Martinjak, Odeljan, 2016).

Tablica 1 Rizični i zaštitni čimbenici (Bašić 2009; prema Martinjak i Odeljan 2016)

Domena	Individualni	Obiteljski	Školski	Vršnjačke grupe	Zajednica
Rizični čimbenici, rani početak, 12-14 godina	<ul style="list-style-type: none"> - Opći prijestupi - Nemir - Ulazak u rizike - Fizičko nasilje - Antisocijalni stavovi - Vjerovanja - Kaznena djela protiv drugih osoba - Antisocijalna ponašanja - Nizak IQ - Zlouporaba droga 	<ul style="list-style-type: none"> - Siromašni odnosi roditelj/dijete - Neskladna i popustljiva disciplina - Slabo nadgledanje - Siromašno roditeljsko uključivanje - Antisocijalni roditelji - Razrušen dom - Siromaštvo - Roditelji zlostavljači 	<ul style="list-style-type: none"> - Siromašni stavovi - Akademski neuspjesi 	<ul style="list-style-type: none"> - Slabe socijalne veze - Delinkventni vršnjaci - Članstvo u bandama 	<ul style="list-style-type: none"> - Kriminal u susjedstvu - Droge - Dezorganizacija susjedstva
Zaštitni čimbenici	<ul style="list-style-type: none"> - Netolerantni stavovi prema devijacijama - Visok IQ - Biti žensko - Pozitivna socijalna orijentacija - Percipiranje sankcija za uporabu agresije 	<ul style="list-style-type: none"> - Topli odnosi i potpora roditelja ili drugih odraslih osoba - Roditeljska pozitivna evaluacija vršnjaka - Roditeljsko nadgledanje 	<ul style="list-style-type: none"> - Dogovor sa školom - Prepoznatost za uključivanje u konvencionalne aktivnosti 	<ul style="list-style-type: none"> - Prijatelji uključeni u konvencionalne aktivnosti 	

Rizični i zaštitni čimbenici mogu utjecati jedni na druge tako da zaštitni čimbenik ublažava rizični. Važno je razlikovati čimbenike koje možemo predvidjeti i koji se razlikuju po svojoj mogućnosti promjene. Primjerice, rizični faktor rase nepromjenjiv je za razliku od lošeg odgojnog roditeljskog stila (Piquero, Farrington, Blumstein, 2003). Predviđanje čimbenika, bili oni rizični ili zaštitni uvelike može pomoći stručnjacima na području prevencije i samog tretmana problema u ponašanju.

3. KRIMINALNA KARIJERA

Kriminalitet je jedan od društvenih fenomena koji su od početka činjenja kaznenih djela okupirali znatiželju ljudi. S vremenom se taj fenomen razvijao te su ga ljudi počeli promatrati i proučavati što je dovelo do raznih saznanja koje imamo danas o toj temi. Ono predstavlja problem na lokalnoj, regionalnoj, kontinentalnoj i svjetskoj razini te se nastoje naći djelotvorni načini suzbijanja te rastuće negativne društvene pojave (Kovčo Vukadin, 2005).

Kriminalitet je promjenjiv i prilagodljiv u odnosu na ostale promjene u društvu stoga je prema Kovčo Vukadin (2005) uočena potreba za konstantnim ulaganjem u suzbijanje kriminaliteta kako bi se reducirao faktor straha.

Gottfredson i Hirschi (1990) navode kako kriminalna djela omogućuju momentalan profit, zadovoljavaju potrebu za uzbuđenjem, ne iziskuju puno planiranja ni vještina, a nude dugoročan dobitak. Profil osobe tipičan za počinjenje ovakvih djela su one osobe karakterizira manjak samokontrole, impulzivnost, nesenzitivnost i sklonost riziku. Ovakva saznanja uvelike nam mogu pomoći u shvaćanju kriminala i njemu sličnih pojava.

Koncept kriminalne karijere odnosi se na longitudinalno činjenje kaznenih djela od strane osobe kod koje je uočen obrazac počinjenja kaznenih djela kroz određeni vremenski period (Blumstein,, Cohen, Farrington, 1988). Isti autori navode da postoje dva značenja pojma karijere. Prvo nudi objašnjenje kako je karijera postignuće kroz život, a drugi kaže da je to način na koji osobe zarađuju za život. U ovom radu pogled će se usmjeriti na prvi od ponuđenih pojmova jer je središtu promatranja činjenje određenih kriminalnih ponašanja kroz neki period života pojedinca, a ne nužno postojanje karijere od koje bi se moglo zaraditi. U svakoj od karijera možemo pronaći tri elementa, a to su početak, završetak i trajanje. Tijekom perioda počinjenja kaznenih djela, tj. između početka i završetka važno je imati uvid u informacije o karakteristikama počinjenja kao što su vrsta kaznenih djela, dob počinjenja, frekventnost, spol, obiteljske prilike, recidivizam te raspolagati ostale informacije koje će nam pomoći u shvaćanju i mogućem predviđanju budućih kršenja zakona. S obzirom na to da je kriminalna karijera konstrukt koji omogućava mjerenje njenih varijabli, omogućena je analiza koja nas dovodi do shvaćanja ovog pojma.

Kao što je već spomenuto, kriminalna karijera mora imati svoj početak i kraj, a karakterizira je počinjenje kaznenih djela u određenom vremenskom periodu. No, kao predmet ispitivanja postavlja se pitanje zašto i kako ljudi počinju s takvim ponašanjem, kako dolazi do veće učestalosti činjenja kaznenih djela, što utječe na specijalizaciju određene vrste počinjenja te kako i zašto pojedinci prestaju s kršenjem zakona i prekidaju svoju kriminalnu karijeru (Piquero, Farrington, Blumstein, 2003).

Upravo ti autori navode kako kriminalna karijera ima četiri dimenzije, a to su participacija, frekvencija, trajanje i težina. Participacija podrazumijeva postojanje onih koji čine kaznena djela i onih koji nemaju takav obrazac ponašanja. Ona predstavlja one osobe koje su barem jednom do određene dobi počinili neko kazneno djelo ili one koji su aktivni u činjenju tijekom opservacijskog perioda pod koje spadaju recidivisti i oni koji su prvi put počinili djelo u promatranom periodu. Frekvencija je stopa počinjenja kaznenih djela među aktivnim prijestupnicima. Trajanje, tj duljina period je od počinjenja prvog kaznenog djela sve do prestanka kršenja zakona. Mnogi su autori uočili da je veći broj recidivista među onima koji se kriminalnom aktivnošću počinju baviti u doba maloljetništva (Blumstein, Cohen, Roth, Visher, 1986).

Specijalizacija za određeno kazneno djelo također je važna stavka na koju treba obratiti pozornost kada proučavamo kriminalnu karijeru. Ponavlja li osoba jedno kazneno djelo, čini li uz njega još neka, kakav je njihov međuođnos i postaju li ta djela s vremenom teža tj. eskaliraju li važna su pitanja za shvaćanje pojma kriminalne karijere. Za razliku od odraslih počinitelja; mlađi prijestupnici čine kaznena djela u sudioništvu, što je najčešći slučaj kod djela koja su u fokusu ovog rada, pljačka i provala (Reiss, Farrington, 1991; prema Piquero, Farrington, Blumstein, 2003).

Le Blanc i Loeber u svom su radu iz 1998. godine razvili postojeće dimenzije kriminalne karijere te nadodali još nekoliko svojih. Prva je dimenzija aktivacija, tj. način na koji se potiče razvoj već postojećih kriminalnih aktivnosti i kako se osigurava njihov kontinuitet, učestalost i raznolikost. Postoje tri procesa od kojih se sama aktivacija sastoji, a to su akceleracija, stabilizacija i diversifikacija. Akceleracija se odnosi na omjer počinjenih kaznenih djela i vremena. Stabilizacija

objašnjava kako mora postojati određen vremenski kontinuitet, a treći potproces, diversifikacija, odnosi se na sklonost pojedinaca uključenosti u raznolikije kriminalne aktivnosti tijekom vremena.

Drugi proces koji uz aktivaciju dodaju Le Blanc i Loeber (1998) jest pogoršanje, tj. eskaliranje ili porast ozbiljnosti različitih postojećih delinkventnih ponašanja s vremenom. Istraživanje (Le Blanc, Frechette, 1989; prema Le Blanc, Loeber, 1998) uz istraživanja drugih znanstvenika (Glueck, Glueck, 1940, Smith, Smith, Noma, 1984, Wolfgang, Figlio, Sellin, 1972; prema Piquero, Farrington, Blumstein, 2003) potvrdilo je postojanje dimenzije pogoršanja u ispitivanju teza na grupi mladih u Montrealu. Istraživanje je pokazalo da su mladi tijekom godina i starenja promijenili i obrazac počinjenja kaznenih djela. Počeli su sa sitnim razbojništvom, a u odrasloj dobi došli su do počinjenja ubojstva. Treća je dimenzija prestanak koji se sastoji od smanjenja frekvencije počinjenja kaznenih djela (usporavanje), specijalizacije za određena djela i smanjenja težine djela (de eskalacija). Do de- eskalacije može doći uslijed prerastanja kriminalnog stila života, prestanka činjenja kaznenih djela u samoj adolescenciji i odmaka od činjenja specifičnih djela tijekom ili usred delinkventne karijere. Postoje neslaganja oko ove teorije od pojedinih dijelova čak i do teorije u cijelosti.

4. NASILJE

Nasilje je kao i kriminalitet dio svakodnevnice te možemo reći kako ga je uvijek bilo i da će ga vrlo vjerojatno uvijek biti. Svako društvo određuje koje su granice nasilju i što prelazi granice tolerancije.

Počinitelji nasilničkih delikata koji imaju iza sebe povijest nasilnog ponašanja prema Kovčo i Katalinić (2000) spadaju u kategoriju posebno opasnih jer je u njihovom sustavu vrijednosti nasilje dozvoljeno te je često i obrazac ponašanja. Promjena istog u pojedinaca treba se ostvariti suradnjom stručnjaka pomagačkih profesija koji bi svojim znanjem doprinijeli rješavanju problema. Mijenjanjem obrasca ponašanja utječemo i na sustav vrijednosti te sprječavamo nastanak onog tipa opasnih počinitelja koji u svom radu spominju prethodno navedene autorice.

Kriminalno ponašanje s elementima nasilja kod ljudi izaziva osjećaj nelagode i straha, uznemirava javnost i iziskuje veći stupanj sigurnosti i povjerenja u institucije koje bi takvo ponašanje trebalo spriječiti. Nasilnički delikti skup su djela različitog intenziteta i uzroka, nepredvidivi su te ih je teško kontrolirati. Upravo zbog elementa impulzivnosti koji je čest prilikom počinjenja ovakvih djela pogodni su za pripadnike mlađe populacije koji osjećaju bunt te ne razmišljaju o posljedicama. Nasilnička ponašanja karakterizira fizička sila koja žrtvi nanosi fizičku i/ili psihičku bol manjeg ili većeg intenziteta, a to mogu biti djela poput vrijeđanja, prijetnje, zlostavljanja, drskog bezobzirnog ponašanja pa sve do ubojstva (Singer, 1995; prema Džaja- Hajduk, 2003). Potrebno je uzeti u obzir da svaki pojedinac, društvo pa i kultura većinom pod nasiljem podrazumijevaju iste postupke no, pojedinci se mogu razlikovati u svojem shvaćanju intenziteta nasilja.

Prilikom pregleda literature i zakona, može se uočiti da u samom zakonu ne postoji tipologija nasilničkih djela već je ona uključena u svako djelo pojedinih glava Zakona. Sila je obilježje mnogih kaznenih djela, ali je bitno naglasiti da silu kao pojam nije definiralo zakonodavstvo već znanost, točnije kriminologija (Cajner i Kovčo 1992 prema Džaja- Hajduk, 2003).

Svakom ponašanju pa tako i ovome, uzrok se pokušava pronaći uz pomoć znanstvenih istraživanja i stalnog propitivanja čimbenika koji utječu na njega. Zašto dolazi do nasilničkih poriva i u čemu leži objašnjenje takvu obliku ponašanja? Mnogi znanstvenici ne mogu se opredijeliti samo za jednu teoriju koja bi ponudila odgovor na to pitanje te ćemo tako naći teorije koje objašnjavaju da je uzrok u genetici, okolini i samoj individui. Do danas je u različitim zemljama provedeno nekoliko studija kako bi se utvrdio utjecaj genetskih čimbenika na kriminalno ponašanje, a u kojima su hipoteze znanstvenika potvrđene. Rosenberg i Mercy (1991; prema Džaja- Hajduk, 2003) ponudili su kombinaciju biološkog, psihološkog i sociološkog objašnjenja nasilničkom ponašanju. Ta integrirana paradigma predlaže sociopsihološki pristup kulturne, strukturalne i interakcijske teorije. Kulturna teorija uzrok pronalazi u naučenom i prihvaćenom modelu ponašanja koji je specifičan za određenu skupinu u određenoj situaciji. Strukturalna teorija govori da je zapravo raskorak između statusa pojedinca i standarda društva kao što je slučaj sa siromaštvom, nezaposlenošću i sl. - uzrok kriminalnom ponašanju. Interakcijska teorija smatra da nasilje nastaje uslijed nesrazmjera pojedinca i njegova socijalnog položaja. Svaka od njih nudi svoju perspektivu, a zajedno daju širu sliku i uvid u nastanak ponašanja koje je sve češće među maloljetnim osobama.

Zadnjih nekoliko desetljeća istraživanja su utvrdila korelaciju viktimizacije u obitelji i nasilničkih delikata (Bolger, Patterson, 2001, Widom, 1989; prema Lahlah, Van der Knaap, Bogaerts, 2013). Djeca mogu biti žrtve nasilja, ali dovoljna je sama prisutnost i svjedočenje takvu ponašanju da bi se ono preslikalo i time se povećala pojavnost nasilja u budućnosti. Pretrpljeno seksualno nasilje autori smatraju manje relevantnim kada pričamo o uzrocima nasilničkog ponašanja iako ni to nije posve isključeno. Pokazalo se da je među počiniteljima razbojničkih delikata najveći postotak onih maloljetnika koji čine kaznena djela s elementima nasilja i da ti počinitelji dolaze iz obitelji s više djece ili iz obitelji gdje je samo jedan roditelj (Poldrugáč, Cajner- Mraović, 1998). Emocionalna prihvaćenost, privrženost i toplina bitna je za razvoj djeteta što naglašavaju svi razvojni psiholozi pa je tako potrebno obratiti pozornost upravo na ove počinitelje radi potencijalne prevencije budućih delinkventnih ponašanja. Istraživanjem, znanstvenici Mejovšek, Cajner- Mraović, Buđanovac (1997) došli su do sličnog zaključka u kojem tvrde da adolescenti koji su ujedno i nasilni prijestupnici dolaze iz obitelji u kojima je primijećeno nasilničko ponašanje, a i sami su agresivniji. Hipervigilnost, nepovjerenje, strah i odbijanje autoriteta zbog potencijalne opasnosti od neprijateljstva samo su neke od reakcija koje mogu razviti djeca koja su izložena nasilju.

Nemogućnost kontroliranja vlastitih reakcija u situacijama u kojima osjećaju potencijalnu opasnost može dovesti do agresivnosti bez razmišljanja o posljedicama (Flannery i sur. 2005; prema Zorić, 2014).

Još jedan način kako maloljetnici mogu postati počiniteljima kaznenih djela s elementima nasilja jest sudioništvo s drugim počiniteljima (Conway, McCord, 2002). Ako maloljetnik koji nije imao povijest nasilničkog ponašanja zajedno s maloljetnikom ili skupinom koja manifestira takvo ponašanje počini kazneno djelo u sudioništvu povećava rizik da i sam u budućnosti iskazuje takav tip ophođenja.

Prema Kovčo i Katalinić (2000) postoje određene stavke koje nam mogu pomoći u predviđanju nasilničkog ponašanja, kao što su stopa nasilničkog ponašanja među ljudima sa sličnim obilježjima, izvori stresa, potencijalne žrtve i njihov pristup sredstvima kojima se može nanijeti šteta. Od demografskih svojstava navode se postojanje nasilničkog ponašanja u prošlosti, mladi neoženjeni muškarci, nizak socioekonomski status, promjena prebivališta, povijesti specifičnih mentalnih bolesti i dr. Uz navedeno iste autorice dodaju nezadovoljene fizičke potrebe i projekciju ljutnje.

Dok Banks (1962; prema Mikšaj Todorović, Kuharić, Butorac, 1999) tvrdi da je agresivnost za mnoge dječake samo razvojna pojava mnogi ne staju na toj misli. Brojna istraživanja pokazala su povezanost povišene razine testosterona i agresivnog ponašanja te time pokazuju da je limbički sustav suodgovoran za agresiju (Mejovšek, 1995). Uzrok agresiji koja potiče nasilničko ponašanje možemo naći i u Freudovoj teoriji, koja u odnos stavlja instinkt života i smrti, tj njihov konflikt. Instinkt smrti vodi u autoagresivno i autodestruktivno ponašanje, no- pod utjecajem instinkta života ono se okreće u agresiju i destruktivnost prema drugima.

Jedna od teorija pojave agresije govori kako je agresivno ponašanje potaknuto frustracijom. Ona govori da se agresija rađa onda kada osoba ne može dostići zadani cilj zbog neke prepreke (Dollard, Doob, Miller, Mower, Sears; prema Mejovšek, 1995). Međutim to bi značilo da uslijed svake frustracije i nedostizanja cilja osoba manifestira agresivno ponašanje što nije točno. Toj teoriji suprotstavio se Berkowitz (prema Mejovšek, 1995) te ju je modificirao tako da je objasnio

kako frustracija prvenstveno potiče emociju ljutnje uz koje je bitno obratiti pozornost na agresivne znakove. To mogu biti bilo kakvi poticaji iz okoline koji bi pojedinca nagnali na manifestiranje agresivnog ponašanja. Ako pojedinac u stanju frustracije vidi predmet koji ga može asociirati na nasilnički čin, npr. oružje on u većini slučajeva neće razmišljati te će se prepustiti tom osjećaju agresije. Stoga Berkowitz smatra da uz postojanje prepreke koju navode psiholozi ove teorije stanje organizma ima važnu ulogu u iskazivanju agresije (Mejovšek, 1995).

Neke longitudinalne studije otkrile su korelaciju između agresivnosti u djetinjstvu i kriminalnih ponašanja u odrasloj dobi (Stattin, Magnusson, 1989; prema Mejovšek, Buđanovac, Šućur, 2001). Njihovi rezultati govore kako na ponašanje utječu statički i dinamički faktori te da znanstvenici preveliku pozornost pridaju statičkim faktorima kao što su dob, spol, rasa i obitelj. Sukladno tome, većina autora ponudila je dva osnovna tipa agresije: emocionalnu, uzrokovanu situacijom, i kognitivnu, potaknutu nezadovoljstvom zbog neostvarenja cilja. Bandura naglašava kako je agresivno ponašanje naučeno promatranjem tuđeg ponašanja, tj. promatranjem posljedica takva agresivnog ponašanja u nekoga. Ako pojedinac koji promatra zaključi da su posljedice pozitivne sam će se upustiti u takav oblik ponašanja. Na osobi je da procijeni jesu li posljedice za nju pozitivne i vrijedi li se upustiti u takvo ponašanje (Mejovšek, 1995).

Uzroci pojave agresije i manifestiranja nasilničkog ponašanja mnogostruki su i ne možemo reći da je jedan čimbenik zasigurno značajniji od drugog, već odgovor leži u kombinaciji ponuđenih teorija.

5. IMOVINSKI KRIMINALITET MALOLJETNIKA

Problem imovinskog kriminaliteta prelazi nacionalne granice i stvara poteškoće društvenom, kulturnom i ekonomskom razvoju društva (Dujmović, 1992). Različite vrste krađa i to privatnog vlasništva uz prometne prekršaje gotovo u svim zemljama imaju najveći broj počinitelja, kako u policijskoj statistici tako i u statističkim podacima organa krivičnog postupka (Singer, 1994; prema Mikšaj- Todorović, Kuharić, Butorac, 1999). Iste autorice navode jedno od obilježja imovinskog kriminaliteta, masovnost što pokazuje brojka od 80% udjela u ukupnom kriminalitetu kod maloljetnika. Dujmović (1992) navodi da bi se zbog toga što su imovinska krivična djela masovni delikti na imovinski kriminalitet trebalo gledati kao na masovnu pojavu i da bi se policija trebala ponašati sukladno tome.

Imovinski kriminalitet obilježava i specijaliziranost za određenu vrstu djela, kao i visok recidiv (Cajner Mraović, Došen, 2002). Statistički, najviše maloljetnika čini imovinski kriminalitet u skupini stoga ne čudi dobra organiziranost u bande ili dvojke i trijade. Kao i Mikšaj- Todorović, Kuharić i Butorac (1999), tako i Bobetić, Cvek, Horvat, Ratkajec i Šapina (2003) navode postojanje velike tamne brojke malodobnih počinitelja za počinjenje kaznenih imovinskih delikata za koje isti nisu odgovarali no, koji su i manje društvene opasnosti.

Analizirajući statističke podatke Državnog zavoda za statistiku uočljivo je veliko odskakanje u broju maloljetnika koji su počinili imovinske delikte u odnosu na druga kaznena djela. Razni autori (Bobetić i sur., 2003; Derk, Stašević, 2017; Kovčo Vukadin, 2005; 2009; Mikšaj- Todorović, Kuharić, Butorac, 1999) u svojim radovima i istraživanjima navode izrazito velik broj kaznenih djela protiv imovine od strane maloljetnika. Cvjetko (2004) navodi kako se od 1998. do 2003. godine vidi 50-70% kazni maloljetničkog zatvora kod mlađih punoljetnika među kojima su upravo kaznena djela koja u promatrana u ovom radu.

Prilikom pregleda statističkih podataka može se uočiti porast broja kaznenih djela protiv imovine, o kojem u svom radu govore Derk i Stašević (2017). Isti autori nagli porast objašnjavaju utjecajem medija i nasilju u njima kojima su maloljetnici bili potencijalno izloženi, promjenama u društvu i migracijama. Uzrok također može biti i u kulturnoj raznolikosti, promjenama u strukturi i odnosu unutar obitelji (Cajner Mraović, Stamatel 2000, Cajner- Mraović, Šućur, 1997, Mikšaj- Todorović, Butorac, 1991, Stašević, Ropac, Lučev, 2005; prema Derk, Stašević, 2017). Kada se promatra dano

razdoblje, uočava se primjetan pad broja zabilježenih osuđenih maloljetnih osoba s obzirom na početak i kraj.

6. KAZNENA DJELA PROTIV IMOVINE

Glava dvadeset i treća (XXIII.) (Kazneni zakon Republike Hrvatske) govori o kaznenim djelima protiv imovine. Uz kaznena djela krađe, teške krađe, razbojništva i razbojničke krađe koje su u fokusu ovog rada, zbog njihove nasilničke karakteristike, sadrži i kaznena djela utaje, pronevjere, neovlaštene uporabe tuđe pokretne stvari, oštećenja tuđe stvari, prijevare, nedozvoljene igre na sreću, zlouporabe osiguranja, zlouporabe čeka i platne kartice, zlouporabe povjerenja, povrede tuđih prava, lihvarskog ugovora, iznude i prikrivanja.

6.1. KRAĐA I TEŠKA KRAĐA

Definicije krađe i teške krađe glase:

Krađa

„Tko tuđu pokretnu stvar oduzme drugome s ciljem da ju protupravno prisvoji, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.“

Teška krađa

„Kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina kaznit će se tko počini krađu iz članka 228. stavka 1. ovog Zakona:

- 1. obijanjem, provaljivanjem ili svladavanjem većih prepreka da dođe do stvari iz zatvorenih zgrada, soba, blagajna, ormara ili drugih zatvorenih prostorija ili prostora,*
- 2. na osobito opasan ili osobito drzak način...*
- 4. iskorištavanjem bespomoćnosti ili drugog osobito teškog stanja druge osobe...*
- 8. ako je počinitelj pri sebi imao kakvo oružje ili opasno oruđe radi napada ili obrane...“*
(preuzeto iz Kaznenog zakona RH)

Kada se spomene pojam krađe misli se na klasični kriminalni delikt povezan s pojavom oduzimanja neke imovine, najčešće privatnog vlasništva. Krađa, sitna krađa i teška krađa su uz prometne delikte najčešća kaznena djela u gotovo svim zemljama svijeta (Singer, 1994; prema Horak, Horak, 1997). Po modalitetu razlikujemo planiranu i neplaniranu krađu. U trenutku kada počinitelj zna koji mu je objekt meta, koliku svotu novca ili koliko materijalnih stvari bi htio

prisvojiti, kako ući i izaći iz objekta te što će napraviti s ukradenom imovinom govori se o planiranoj krađi. Nasuprot tome, neplanirana se događa u trenutku kada počinitelj primjerice padne u napast da bi ukrao (Horak, Horak, 1997). One su najčešće jer su rezultat trenutnog iskušenja gdje su žrtva roditelji, rodbina ili netko s kim je maloljetnik u doticaju, a otuđuje im se novac (Singer, Mikšaj- Todorović, 1993; prema Horak, Horak, 1997). Isti autori navode kako se kod teških krađa maloljetnici okreću kioscima, automobilima i stanovima osoba koje su im poznate i za koje znaju da će se na njima okoristiti. Dalje navode kako uzrok ovakvu ponašanju ne mora uvijek biti materijalna dobit nego iskazivanje pred društvom, zadovoljenje nagona i želja za avanturom, što se slaže sa činjenicom da su ovakva djela suučesnička. U prilog tome ide i psihosocijalni razvoj maloljetnika za vrijeme kojeg maloljetnik traži svoje mjesto u društvu te se želi dokazati.

Činjenica da se krađa čini u društvu drugih maloljetnih delinkvenata povlači za sobom i efekt skupine poznat po tome da će osoba prije učiniti neko kazneno djelo ako je netko s njom nego sama. Poznato je da maloljetni delinkventi imaju poteškoće s prihvaćanjem odgovornosti za vlastita djela te se upuštaju u krađu bez promišljanja umanjujući ozbiljnost tog djela krađe se u nju upuštaju. Kod nje nije vidljiv element nasilja nad samim osobama jer se ono može izvršiti na objektu što može biti dodatan poticaj maloljetnicima kada gledaju na rizike koje njihova djela povlače za sobom. Ovo je djelo također lakše za planirati jer ne postoji toliko prepreka pri počinjenju. Kod teške krađe element je nasilja sam prisilni ulazak u objekt te nošenje oružja. Spomenuto je u radu da u trenutku agresije, potaknut nekim okidačem, maloljetnik može upotrijebiti oružje jer je u tom trenutku dovoljna činjenica da ga vidi iako ga nije imao namjeru upotrijebiti.

6.2. RAZBOJNIŠTVO I RAZBOJNIČKA KRAĐA

Definicije razbojništva i razbojničke krađe glase:

Razbojništvo

„ (1) Tko uporabom sile protiv neke osobe ili prijetnjom da će izravno napasti na njezin život ili tijelo oduzme tuđu pokretnu stvar s ciljem da je protupravno prisvoji...

(2) Ako je kaznenim djelom iz stavka 1. ovog članka pribavljena znatna imovinska korist ili je uporabljeno kakvo oružje ili opasno oruđe...

(3) Ako je kaznenim djelom iz stavka 1. i 2. ovog članka prouzročena smrt osobe...“

Razbojnička krađa

„(1) Tko je zatečen pri počinjenju krađe, pa s ciljem da ukradenu stvar zadrži, uporabi silu protiv neke osobe ili prijetnju da će izravno napasti na njezin život ili tijelo...

(2) Ako je pri počinjenju kaznenog djela iz stavka 1. ovog članka pribavljena znatna imovinska korist ili je uporabljeno kakvo oružje ili opasno oruđe...

(3) Ako je kaznenim djelom iz stavka 1. i 2. ovoga članka prouzročena smrt osobe...“

(Preuzeto iz Kaznenog Zakona RH)

Kazneno djelo razbojništva uz element oduzimanja tuđe stvari radi ostvarivanja koristi često ima i element prijetnje, tj. nasilja, što po Sykes (1978; prema Poldrugač, Cajner- Mraović, 1998) predstavlja stupanj ne samo velike kriminalne volje nego i većeg kriminalnog iskustva. Šućur (1995) u svom radu potvrđuje da su razbojništvo i razbojnička krađa kaznena djela s vidljivim elementima nasilja. Pri procjeni zakonodavnih tijela o stupnju krivnje prilikom počinjenja ovog djela u obzir će se uzeti je li počinitelj nanio žrtvi ozljedu, je li djelo unaprijed planirano ili je odluka za počinjenje donesena u trenutku prilike (Cvjetko, 2004).

Kada se gleda na razbojništvo punoljetnih počinitelja, često ih se karakterizira kao teške i posebno opasne prijestupnike dok su maloljetnici smatrani marginaliziranima i otuđenima od društva (Poldrugač, Cajner- Mraović, 1998). Kako za razbojništvo nije potrebno uložiti veliki trud i znanje nego je potrebna samo žrtva bez pratnje i prilika, upravo ovo kazneno djelo izaziva najveći strah kod ljudi jer se može dogoditi bilo kome u neodređeno doba (Barlow, 1984; prema Poldrugač, Cajner Mraović, 1998; Conklin, 1991; prema Šućur, 1995). Autori (Poldrugač, Cajner- Mraović, 1998) navode kako se većina maloljetnika zbog rizika razbojništva upušta u druge vrste imovinskog kriminaliteta prije negoli ga počini. Iz ovoga se da zaključiti da su počinitelji razbojništva najčešće recidivisti. Počinitelji maloljetničkog razbojništva najčešće su osobe slabije inteligencije, sklone prikrivenom agresivnom ponašanju, slabijih socijalnih vještina, povećane hostilnosti i hiperaktivnosti te vidljivih problema u ponašanju (Mejovšek, Buđanovac, Šućur 2001).

Mikšaj- Todorović, Kuharić i Butorac (1999) skreću pozornost na problem prijašnjih istraživanja teoretičara čiji se radovi nisu bazirali na kompletnom profesionalizmu pri tumačenju podataka te

za to smatraju odgovornom odvojenosti znanosti i prakse. Singer i Mikšaj- Todorović (1993; prema Mikšaj- Todorović, Kuharić i Butorac, 1999) primjećuju kako bi tijela kaznenog postupka pri klasifikaciji određenih kaznenih djela trebala više obratiti pozornost na elemente počinjenja poput motivacije i načina izvršenja. Često je umjesto sile, koja je nasilni element u razbojništvu, bilo upotrijebljeno nasilničko ponašanje iskazano prema vršnjacima ili osobama mlađim od samog maloljetnika. Uz to, namjera nije bila imovinska korist i otuđenje tuđe stvari, nego nanošenje štete, a dobit od imovine došla je samo kao dodatna korist. Za svrstavanje kaznenih djela u zadane okvire potrebno je imati uvid u točne informacije i činjenica je da većina podataka neće biti u potpunosti sigurna, no bitno je razlikovati razine djelovanja prema žrtvi.

Znanstvenici su ušli u polemiku oko razloga za počinjenje razbojništva. Postoji mišljenje da se počinitelji odlučuju na djelo razbojništva ne zbog gospodarskih prilika neke zemlje nego zbog ozračja kulturalne klime koja prevladava u tom podneblju (Mikšaj- Todorović, Kuharić, Butorac, 1999). Ovaj argument ne vrijedi za počinitelje u Hrvatskoj u doba rata jer su i gospodarske prilike i ozračje u državi bili takvi da se pokušavao steći imetak, što legalnim što nelegalnim putem. Jefferson i Clark (1973; prema Mikšaj- Todorović, Kuharić, Butorac, 1999) objašnjavaju veći postotak činjenja razbojništva u gradovima nego li u ruralnim mjestima postojanjem prilike. U gradu je puno više potencijala i lakše je izvršiti razbojništvo nego li na selu ili manjem mjestu.

Da postoji velika razlika između slučajnog i planiranog razbojništva navode Lukasziewicz i Szymanovski (1964; prema Mikšaj- Todorović, Kuharić, Butorac, 1999). Naime, motivacija i način izvršenja djela nisu isti. Dok je kod planiranih razbojništava ono počinjeno zbog loših materijalnih uvjeta i siromaštva u neplaniranom su to osobe koje se ne žele zaposliti i većinom borave u kriminalnom okruženju.

Žrtva razbojništva može svojim alkoholiziranim stanjem pridonijeti tome da postane žrtva (Mikšaj- Todorović, Kuharić, Butorac, 1999), no to ne opravdava počinitelja i ne umanjuje ozbiljnost djela. Autorice navode kako su počinitelji najčešće stariji maloljetnici, a mlađi maloljetnici i djevojke suučesnici su na način da „pripremaju“ teren i žrtvu tako da je zaokupe i dovedu na pogodno mjesto.

7. DIMENZIJE KRIMINALNE KARIJERE

7.1. DOB

Dob je stalna kriminološka varijabla koja je uvijek aktualna (Kovčo Vukadin, 2009). To pokazuje i zanimanje za ovu varijablu kriminalne karijere čija predikcija može uvelike utjecati na prevenciju i kasniji tretman. Saznanja o dobi početka delinkventnog ponašanja pomažu stručnjacima u ranim intervencijama, koje mogu prevenirati nepoželjna ponašanja ili ih, ako je ta dob jako rana, barem odgoditi.

Rezultati istraživanja (Glueck, Glueck, 1940; prema Piquero, Farrington, Blumstein, 2003; Kovčo Vukadin, 2009; Piquero, Farrington, Blumstein, 2003) pokazuju da su u većem riziku od ustrajanja i produljenja delinkventnog razvoja u odrasloj dobi oni maloljetnici koji rano započinju s delinkventnim ponašanjem.

Kelley i sur. (1997) i Tibbetts i Piquero (1999; prema Piquero, Farrington, Blumstein, 2003) navode kako je dob između 14. i 17. godine najčešće razdoblje za početak ozbiljne kriminalne karijere, tj. inicijacije. Srednje do kasne adolescentne godine po Blumstein, Cohen i Farrington (1988) doba su kada maloljetnici dosežu svoj vrhunac u činjenju kaznenih djela. Vidljiv je rani početak delinkventnog ponašanja oko 12. godine, no broj kaznenih djela pljačke i provale, tj. hićenja za ta djela, raste te doseže svoj vrhunac u 17. godini, a nakon toga naglo pada. Upravo u tom razdoblju, od 14. do 17. godine života, promotrit će se kretanje kriminaliteta maloljetnika u Hrvatskoj u periodu od 28 godina.

Neki znanstvenici tvrde da dob početka kriminalnih djela ovisi o samim djelima te da ona za pojedina djela može i ne mora biti ista. Primjer takvog istraživanja istraživanje je autora Loeber i Stouthamer-Loeber (1996), koje je pokušalo odgovoriti na pitanje koja su delinkventna ponašanja imala raniji početak u usporedbi s drugima. Došli su do tri razvojna puta kojim maloljetnici mogu krenuti, a to su sukob s autoritetom, skrivena ponašanja i otvorena ponašanja.

Prvi razvojni put počinje prije 12. godine i sastoji se od tvrdoglavog ponašanja, otvorene neposlušnosti i prkosa te zanemarivanja autoriteta kao zadnjeg koraka. Drugi su put skrivena ponašanja koja počinju minornima poput čestog laganja i krađe u dućanu, prelaze na oštećenje

imovine, tj. vandalizam i završavaju ozbiljnim oblicima delinkvencije poput provale, prijevare, krađe auta i sl. Otvorena ponašanja treći su razvojni put koji započinje iritiranjem drugih te prerasta u agresiju u obliku *bullyinga*. Takva ponašanja prerastaju u fizičke sukobe i uključivanje u sukobe bandi te svoj kriminalni put završavaju silovanjima, nasilnim napadima i ozbiljnijim djelima.

Piper je (1983; prema Piquero, Farrington, Blumstein, 2003) došla do zaključka kako dob početka dobi činjenja kaznenih djela kod dječaka i djevojčica približno jednaka, dok su Elliot, Huizinga i Morse (1986) došli do saznanja da muški malodobni počinitelji počinju s delinkventnim ponašanjem u dobi između 16 i 18 godina dok je za djevojčice dob niža, između 13 i 15 godina života. Različita saznanja o dobi Moffitt i Caspi (2001) objašnjavaju time da informacije o dobi početka delinkventnog ponašanja ovise o vrsti i izvoru podataka koje koristimo. Navode da je do 15. godine samo 1% djevojaka započelo svoje delinkventno ponašanje prema podacima osude kaznenih tijela, a 72% na temelju samoiskaza. Da informacije o početku dobi upuštanja u delinkventno ponašanje ovise o izvoru podataka koje koristimo potvrđuju i Le Blanc i Loeber (1998).

7.2. SPOL

Kada dolazimo do dimenzije spola u kriminalnoj karijeri maloljetnika mnogi autori složiti će se da u činjenju kaznenih djela prevladava muški spol, što potvrđuju i sami podaci. U istraživanju tamne brojke maloljetnika Bobetić i sur. (2003) pokazalo se da s obzirom na spol ispitanika muškarci pokazuju značajno više ispitivanih ponašanja. Dakle, istraživanje je pokazalo da osobe muškog spola do punoljetnosti manifestiraju više društveno neprihvatljivih ponašanja.

Autori u kriminološkim krugovima uvijek će se složiti da je udio muških počinitelja znatno veći od ženskih počiniteljica. No, činjenica je da delinkvencija žena budi zanimanje mnogih stručnjaka. Kovčo Vukadin (2009) navodi porast broja djevojaka u činjenju kaznenih djela tijekom godina.

Razvojna psihologija objašnjava kako dječaci češće manifestiraju eksternalizirana i nasilna ponašanja dok se djevojčice opredjeljuju za rizična ponašanja koja su internalizirana. Tako se

dječaci češće upuštaju u djela s elementima nasilja dok se djevojčice opredjeljuju za djela vezana uz promet.

Zašto žene čine delinkventna djela? Postoje teorije delinkvencije žena (Ostale kriminološke teorije¹) koje pokušavaju dokučiti što pokreće žene u upuštanje kaznenih djela. Teorija ekonomske marginalizacije govori kako uzrok leži u nepostojanju zakonitih mehanizama da ženski dio populacije ostvari svoje potrebe. Radikalne feminističke teorije objašnjavaju da je ženska delinkvencija dio pobune protiv kapitalističkog društva utemeljena na patrijarhalnim odnosima i seksizmu, dok se liberalna verzija feminističke kriminologije zalaže za jednakost žena i njihovu potpuniju zaštitu u sustavu kaznenog pravosuđa.

Poznata je činjenica da su istraživanja kriminaliteta žena podzastupljena što vidimo u brojnim istraživanjima čiji su ispitanici muški počinitelji, ali se zaključak donosi u globalu. Grozdanić i Šelih (2001; prema Doležal, Mikšaj- Todorović, Butorac, 2015) nedostatak zanimanja kriminologa za ovu temu objašnjavaju time što kriminalitet žena ne doseže stupanj društvene problematičnosti zbog kojega bi mu se posvetila veća pozornost. Mnogi istraživači potvrđuju kako je ovo jedno od najslabije istraživanih područja te ukazuju na pristranost unistraživanjima određenog spola (Block i sur. 2010; prema Doležal, Mikšaj- Todorović, Butorac, 2015). Isti autori navode kako se zbog tog problema postojeća saznanja o kriminalitetu ne mogu primijeniti na djevojčice i kriminalitet općenito, nego samo na dječake.

Delinkvencija muškog i ženskog spola razlikuje se po dimenzijama kao što su participacija i učestalost gdje se može uočiti niža participacija kod žena te da je učestalost činjenja djela kod djevojčica na početku čak četiri puta manja od učestalosti kod dječaka (Doležal, Mikšaj- Todorović, Butorac, 2015). Također navode da je dimenzija težine i vrste kaznenih djela ono što bitno razlikuje muški kriminalitet od ženskog, kao i duljina trajanja kriminalne karijere. Teško je utvrditi točan početak kriminalne karijere djevojčica jer se provodi jako malo longitudinalnih studija na ovu temu za ženski spol.

Slika kriminalne karijere kada govorimo o spolu jasnija je nego kada govorimo o dobi početka počinjenja kaznenih djela. Ipak, trebalo bi obratiti pozornost na diferencijaciju kriminalne karijere maloljetnih dječaka i djevojčica.

¹ https://scsr.pravo.hr/download/repository/Ostale_kriminoloske_teorije.pdf

7.3. SUDIONIŠTVO

Kriminalna aktivnost, posebice maloljetna delinkvencija, grupni je fenomen (Cohen, 1955, Zimrig, 1981, Tremblay, 1993; prema Piquero, Farrington, Blumstein, 2003). Sudioništvo može nastati planirano ili neplanirano, a njegovo trajanje također može varirati od jednokratnog do dugotrajnog. Kohezija grupe može isto tako biti različita te članovi mogu biti usko povezani i bliski, ali i postoji mogućnost indiferentnog odnosa (Singer, Mikšaj- Todorović, 1989; prema Horak, Horak, 1997).

Sudioništvo je rezultat procesa koji počinje poticanjem na djelo. Ono može biti neuspješno, ali može i uspjeti pa se maloljetnik nakon uspješne molbe, obećane nagrade ili pak naređenja ili prijetnje odlučuje na suučesništvo (Vukušić, Mišić Radanović, 2015). Akers, Krohn, Lonza-Kaduce i Radosevich (1979) u svojim su istraživanjima došli do zaključka da svaki malodobni delinkvent potiče najmanje jednog vršnjaka na delinkventno ponašanje što ubrzo može dovesti do formiranja kriminalne grupe, a poznato je da kohezija grupe i vršnjački pritisak može djelovati na činjenje djela koja maloljetnici sami, bez skupine koja stoji iza njih, ne bi počinili.

Grupe počinitelja pokazale su se specijaliziranim za određene vrste kaznenih djela od individualaca te su imale svojevrsnog vođu koji bi regrutirao nove članove i vodio sam čin vršenja kaznenih djela (Piquero, Farrington, Blumstein, 2003). Na području Republike Hrvatske ne uočava se formiranje grupa s namjerom počinjenja kaznenih djela, nego grupa koje su nastale iz drugih razloga, primjerice na temelju mjesta stanovanja, pohađanja iste škole, odlazaka na iste zabave ili na lokalno igralište čine kaznena djela (Horak, Horak, 1997).

Od ukupnog broja kaznenih djela protiv imovine oko 40% je djelo sudioništva, dok je taj postotak manji što su počinitelji stariji (Glueck, Glueck, 1940; prema Piquero, Farrington, Blumstein, 2003). Isti autori navode i kako suučesništvo opada s vremenom te se pojedinci opredjeljuju za samostalno izvršavanje kaznenih djela. Pljačka, provala i krađa motornog vozila djela su u kojima je sudioništvo najčešće što dovodi do zaključka da su za počinjenje nekih kaznenih djela češća partnerstva u zločinu.

7.4. RANIJE OSUDE

Ranije ponašanje bolji je prediktor budućeg ponašanja nego li je to sadašnje ponašanje (Loeber, Dishion, 1983; prema Loeber, Keenan, Zhang, 1997; Piquero, Farrington, Blumstein, 2003). Uz ranije započetu delinkventnu aktivnost Ricijaš (2009) smatra i institucionalni tretman prediktorom recidivizma. Na temelju toga podaci o ranijim osudama mogu nam pomoći u prevenciji kaznenih djela kod pojedinih maloljetnika na način da pretpostavimo može li se takvo ponašanje ponoviti te kako ga spriječiti. Gendreau i sur. (1996; prema Mejovšek, Buđanovac, Šućur, 2001) u svojoj metaanalizi navode da su uz kriminalnu povijest najbolji prediktor za recidivizam kriminogene potrebe. Da je viši stupanj kriminogenog rizika povezan s dugotrajnijom kriminalnom karijerom tj. recidivizmom navode i neki drugi autori (Hanson, 1997, Baumer 1997; prema Doležal, Mikšaj-Todorović, 2008). No, mnogi na recidiv gledaju kao na pokazatelj neadekvatne rehabilitacije počinitelja (Kovčo Vukadin, 2009) što budi osjećaj straha i nezadovoljstva građana.

Žakman- Ban (prema Mikšaj- Todorović, 1993) navodi kako je recidiv vjerojatniji kod nekih vrsta kaznenih djela te tu ističe imovinske delikte kao one s najvišim recidivom. Uzelac (1993) tvrdi kako se ni kod koje druge vrste kriminaliteta ne pronalazi toliki udio kriminalnih povratnika koliki postoji u imovinskom kriminalitetu.

Mikšaj- Todorović (1993) tvrdi kako maloljetni delinkventi imaju veće predispozicije za recidiviranje od starijih osoba. Postoje tri temeljne mjere za predviđanje recidivizma, a to su ponovno uhićenje, ponovno suđenje i ponovno zatvaranje (Stišević, Derk, 2016).

7.5. OBITELJSKE PRILIKE

Neupitna je činjenica da je kvalitetno obiteljsko okruženje važna varijabla u zdravom razvoju djeteta i da se i najmanje promjene u funkcioniranju obitelji mogu odraziti na ponašanje djece. Važno je da se dijete osjeća emocionalno povezano i sigurno te da ima podršku i osjećaj pripadnosti. Povoljno obiteljsko okruženje sigurna je zona za biološki, psihološki i socijalni razvoj djeteta. Kada okolnosti u obitelji nisu povoljne postoji visoka vjerojatnost da će ta djeca u budućnosti postati prijestupnici s ozbiljnim posljedicama (McCord i sur. 1963; prema Mejovšek, Cajner- Mraović, Buđanovac, 1997).

Razni autori pokušavaju pronaći uzrok početka činjenja kriminalnih djela u obiteljskom okruženju te Farrington (1991; prema Mejovšek, Buđanovac, Šućur, 2001) navodi kako nasilni prijestupnici dolaze iz obitelji strogog odgoja gdje je prisutan kriminalitet roditelja, njihovi međusobni konflikti te razdvojenost maloljetnika od roditelja. Da agresivna djeca žive u obiteljima u kojima su česti sukobi roditelja, tvrdi više autora (Loeber, Dishion, 1984, McCord i sur., 1961, Farrington, 1978, Farrington, West, 1971; prema Cajner- Mraović, Buđanovac, 1997). Teorija socijalnog učenja govori kako djeca mogu promatranjem i imitiranjem ponašanja drugih ljudi, u ovom slučaju roditelja, naučiti određeno ponašanje i kasnije ga manifestirati. Roditelji koji se upuštaju u ponašanja poput alkoholiziranja ili vršenja kaznenih djela ne pružaju povoljne prilike za stvaranje sigurnog obiteljskog okruženja te time potencijalno potiču maloljetnika na upuštanje u delinkventno ponašanje (McCord, 1991; prema Piquero, Farrington, Blumstein, 2003). Kvalitetan obiteljski odnos, sigurno okruženje, kohezija obitelji, emocionalno prihvaćanje i prihvatljiv odgojni roditeljski stil samo su neki od čimbenika u obitelji koji, ako nisu zadovoljeni mogu dovesti do delinkventnog ponašanja mladih.

Loeber i Stouthamer- Loeber (1996) u svom radu navode četiri tipa rizičnih obitelji, a to su zanemarujuće obitelji u kojima roditelji ne posvećuju dovoljno vremena djeci i ne postoji nikakav oblik nadzora tj. ne provjeravaju gdje i s kime djeca provode vrijeme. Konfliktne su obitelji one u kojima su između članova obitelji vidljivi stalni sukobi popraćeni nasiljem. Na taj način djeca uče da se sukobi mogu riješiti jedino nasiljem i da su ostale metode discipliniranja nedjelotvorne. Treći tip rizičnih obitelji devijantne su obitelji koje toleriraju i podupiru delinkventno ponašanje. Najčešće su roditelji ti koji su agresivni i skloni neprihvatljivom ophođenju, a dijete je u veliku riziku za ozbiljnije delinkventno ponašanje. Zadnji su tip kaotične obitelji. Bliskost među članovima je mala, a osjećaj pripadnosti nije razvijen. U takvim obiteljima ne znaju se granice ni, tko je za što odgovoran, odluke se donose brzopleto i nepromišljeno, potrebe djece nisu u fokusu te ih karakterizira nizak socioekonomski status.

Migracija obitelji ima velik utjecaj na probleme u ponašanju djeteta čak i onim slučajevima kada se obitelj doselila prije rođenja maloljetnika (Cajner- Mraović, Šućur, 1997). Autori objašnjavaju kako je obitelji potrebno određeno vrijeme da bi se asimilirala s novom okolinom u vidu zaposlenja, stanovanja i sl. te nije rijetkost kako se zbog lošijeg ekonomskog stanja jedan od roditelja upućuje na rad u inozemstvu. Zbog udaljenosti ti roditelji ne uspijevaju uspostaviti

adekvatan kontakt s maloljetnikom, stoga dolazi do zadovoljenja materijalnih potreba dok one emocionalne ostaju u drugom planu.

Daljnje ponašanje maloljetnika ovisi o načinu na koji je došlo do narušavanja strukture obitelji. Razvod braka ili smrt jednog od roditelja sa sobom ne nose iste posljedice. Nakon separacije roditelja bitno je tko je preuzeo ulogu u odgoju djeteta, s kime dijete živi i kakvog je socioekonomskog statusa primarni roditelj (Martinjak, Odeljan 2016). Farrington (1978; prema Mejovšek, 1996) navodi kako se separacija muške djece do desete godine od roditelja ističe kao važan prediktor kasnijeg nasilničkog prijestupništva.

Većina problema u ponašanju može se uočiti kod maloljetnika koji ne žive u cjelovitoj obitelji (Martinjak, Odeljan, 2016). Oni koji žive samo s ocem ili majkom manifestiraju veće probleme u ponašanju, što uključuje agresivno ponašanje, to čak tri puta učestalije nego u ostatku populacije iste dobi (Dodge i sur., 1994, Haapasalo, Tremblay, 1994, Raphael i sur., 1990; prema Mejovšek, 1996). Cajner Mraović (1993) i Cajner- Mraović i Šućur (1997) uzroke maloljetničke delinkvencije, kada je riječ o obiteljskim prilikama, vide u neadekvatnim odnosima u obitelji i alkoholizmu majke.

7.6. OBRAZOVANJE

Poznato je da maloljetni delinkventi imaju problema s redovitim pohađanjem nastave te svladavanjem gradiva (Cajner- Mraović, Šućur 1997) i ne čudi da često padaju te ponavljaju razrede. Česte migracije, bježanje iz škole, disciplinske mjere škole i razni drugi čimbenici utječu na tijek školovanja maloljetnika. Da se rano antisocijalno ponašanje javlja prije školskog neuspjeha u svom radu navode Andrews i Bonta (2006; prema Ricijaš, 2009). Poteškoće u tijeku školovanja nisu same po sebi uzrok delinkventnog ponašanja, ali u etiologiji kriminaliteta imaju važnu ulogu (Poldrugáč, 1993). Maloljetnici zbog prevelikih zahtjeva u školi i nerazumijevanja učitelja mogu razviti odbojnost prema školi i obrazovanju općenito. Frustracija izazvana školskim neuspjehom izaziva u maloljetniku pobunu te uzrokuje pojavu delinkventnog ponašanja (Bradley, 2002).

Bježanje iz škole Poldrugáč (1992) pripisuje nepovoljnom tijeku socijalizacije u primarnoj sredini, ali navodi i da recidivisti imaju više problema sa školovanjem. Istraživanja (Shader, 2004; prema

Ricijaš, 2009) su pokazala kako su mjere škole poput privremene suspenzije ili izbacivanja neadekvatne u rješavanju delinkventnog ponašanja, štoviše potiču ga. Zato je potrebna adekvatna edukacija osoblja obrazovnog sustava kako bi primjereno reagiralo na maloljetnike koji iskazuju delinkventna ponašanja pogotovo kada se ona manifestiraju u školskom okruženju.

Maloljetnici sami nekada znaju reći da im je u školi dosadno, a razlog može ležati u tome da je dijete zapravo vrlo napredno i svladava gradivo prije druge djece. Ono tada ne zna što bi radilo i pokušava privući pozornost učitelja i drugih učenika na neadekvatan način. Ovakvi su slučajevi izuzetak, ali postoje. Još jedan uzrok nepažnje na satu mogu biti neotkriveni deficiti poput disleksije, disgrafije i diskalkulije, čije neotkrivanje može dovesti do krive procjene učitelja te do maloljetnikove frustracije i nezadovoljstva školom.

Početak 1900-ih godina stručnjaci su u međuodnos stavljali intelektualne teškoće i delinkventno ponašanje, no snižena inteligencija kao dokazano kriminogeni faktor do danas se nije održala (Milutinović, 1981; prema Mejovšek, 1992). Snižena je inteligencija doduše potvrđena kod onih maloljetnika koji čine nasilnička djela (Knezović i sur., 1989, Kovačević, 1978, Mejovšek 1987, Singer, Mikšaj- Todorović, 1989; prema Mejovšek, 1992). Razni autori (Mejovšek, 1992; Moffitt, Gabrielli, Mednick, Schulsinger, 1981; Ricijaš, 2009;) potvrdili su postojanost snižene verbalne inteligencije kod maloljetnih delinkvenata u odnosu na nedelinkvente.

Često je shvaćanje da je školski uspjeh pokazatelj stupnja inteligencije, no objektivna istraživanja utemeljena na testovima pokazuju da ne postoje značajne razlike u kognitivnim sposobnostima između delinkvenata i nedelinkvenata (Ball, 1962, Conger, Miller, 1966, Kljaić, Prišlin, 1984, Momirović, Kovačević, 1970; prema Mejovšek, 1992). Uzelac (1993) navodi kako maloljetnici u delinkventnoj populaciji završe najviše četiri do sedam razreda osnovne škole.

8. RATNA ZBIVANJA

Hrvatska je u razdoblju od 1991. do 1995. godine bila pogođena Domovinskim ratom koji je zaustavio živote njezinih stanovnika i promijenio ih iz temelja. Mnogi su se bojali za svoju sigurnost i sigurnost vlastite obitelji, ali isto tako nije bilo lako ostaviti kuće i imovinu za sobom. Upravo je to za određene ljude predstavljalo priliku koju su iskoristili da bi se upustili u pothvate otuđenja napuštene imovine. Brojne promjene moguće su za vrijeme rata kako u strukturi stanovništva, tako i u gospodarstvu, što općenito potiče osjećaj nezadovoljstva stanovništva.

Taje je trenutak bio pogodan za stvaranje i početak delinkventnog ponašanja zbog kulture nasilja, koja je tada bila izričito vidljiva. Mladi koji tomu nisu izravno svjedočili, mogli su preko medija upiti informacije o razaranju i teroriziranju. Na taj način ljudi opravdavaju svoje ponašanje nemoću države da riješi probleme na civiliziran način te pojedinci sami slijede primjer vlasti (Archer, Gartner, 1884; prema Butorac, Mikšaj- Todorović, 2006).

Činjenica je da je ratno razdoblje obilježeno nasiljem te da je svjedočenje takvom ponašanju bilo svakodnevno. Rat kao takav stavlja fokus na sigurnost građana od napadača i sigurnost same zemlje od ratnih razaranja te ne ostavlja mnogo prostora za druge probleme. Da maloljetnička delinkvencija nije bila u fokusu u to doba ne možemo sa sigurnošću potvrditi, no znamo da su se tada mijenjali prioriteti policije i drugih institucija društvene kontrole.

Prema podacima raznih autora (Kovčo Vukadin, 2009; Mikšaj- Todorović, Singer, 2004; Stašević, Derk, 2016) poslijeratno razdoblje obilježeno je manjim brojem osumnjičenih, a time i prijavljenih maloljetnika u usporedbi na prijeratno razdoblje, no Kovčo Vukadin (2009) postavlja pitanje opravdanosti interpretacije povećanja delinkvencije mladih i nasilnijeg kriminaliteta u doba ratnih zbivanja. Mikšaj Todorović i Singer (2004) nude dva moguća objašnjenja ovakve pojave. Prvo govori kako su mnoge malodobne osobe počinile kazneno djelo za vrijeme trajanja rata, ali zbog toga što dobar dio teritorija nije bio pod vlašću Republike Hrvatske, protiv njih se nije vodio nikakav postupak niti su ušle u statistiku. Drugo objašnjenje vidi razlog u potencijalnom pokušaju rasterećenja institucija od izvršenja odgojnih mjera i njihovu usmjeravanju na rješavanje problema izvansudskim putem.

Mnoga istraživanja bavila su se utjecajem rata na obitelj, razvoj ličnosti i sigurnost (Budanko, 1991, Kocijan- Hercigonja, 1992, Maučević, 1991; prema Derk, Stašević, 2017). Zbog migracija mnogo se izbjeglica našlo na istom području te je postojala mogućnost nastanka kulturalnog jaza među doseljenim kulturama. Ovu činjenicu potvrđuju Beckleyevo istraživanje (2013) te istraživanje nizozemskih autora Lahlah, Van der Knaap i Bogaerts (2013), koja uzrok novonastalom delinkventnom ponašanju vide u sukobu doseljenika i izvornih stanovnika. Cajner-Mraović i Šućur (1997) u svom radu navode kako je pojava problema u ponašanju vjerojatnija u iseljenim ili prognanim obiteljima zbog njihove lošije stambene i ekonomske situacije te da bi odgovorni trebali obratiti pozornost upravo na takve obitelji.

U razdoblju od 1993. do 1994. zabilježen je najveći udio maloljetnika u kaznenim djelima te je kraj samog rata vjerojatno sa sobom donio i promjene u općem društvu pa tako i sniženje stope maloljetničke delinkvencije (Stošević, Derk, 2016).

Ponavljanje nasilnih delikata koji su potaknuti koristoljubljem učestala je pojava u poslijeratnom razdoblju (Cajner Mraović, Stamatel, 2000; prema Cajner Mraović, Došen, 2002). Da se pretpostavi da je ponašanje ovakvih maloljetnika u komorbiditetu s dodatnim nasilnim poremećajem te se za maloljetnike koji čine takva djela ne bi mogla pretpostaviti povoljna budućnost kriminalnog ponašanja.

9. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Deskriptivnom analizom podataka statističkih izvješća Državnog zavoda za statistiku od 1993. do 1990. godine dobiveni su sljedeći rezultati. Pri analiziranju podataka mora se voditi računa o nekoliko stvari. Prvotno je za početak rada bila uzeta 1990. godina, no uslijed nedostupnosti podataka odlučeno je da će to biti 1993. godina. Podaci za česticu „sudioništvo“ u smislu je li maloljetnik počinio djelo sam ili s nekim, dostupni su za razdoblje od 1990. do 2004. godine nakon čega se u izvješćima Zavoda ovaj podatak više ne navodi u ovom obliku. Čestica „zanimanje“ dostupna je za razdoblje od 1990. do 2012. godine.

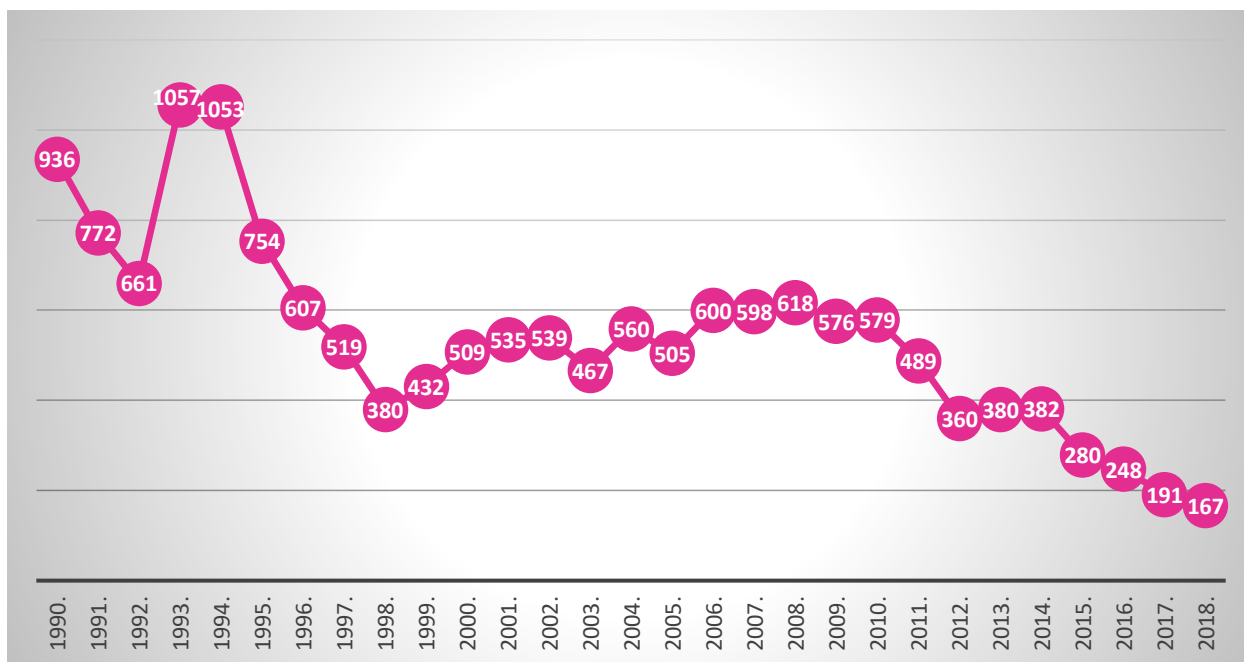
Do 2011. godine, uključujući i nju, podaci za imovinske delikte bili su raspodijeljeni na „djela protiv državne imovine“ i „djela protiv privatne imovine“, kojih je u znatnoj mjeri više nego prethodnih. Od 1993. do 1997. podaci za kaznena djela „razbojništvo“ i „razbojnička krađa“ svrstavanu su u istu skupinu.

Dosadašnja istraživanja dala su određenu sliku maloljetne delinkvencije i kriminalne karijere, što čini početnu točku pri proučavanju imovinskih delikata maloljetnika uz element nasilja. Autori navode da jedan rizični čimbenik nije dovoljan za razvijanje delinkventnog ponašanja stoga je kod maloljetnika promatranih u ovom radu uočen niz rizičnih čimbenika. U individualnoj su sferi neki od čimbenika su agresija, nasilje i impulzivnost, a u obiteljskoj to su odnos među roditeljima te odnos roditelja i djece. Obrazovanje je okarakterizirano napuštanjem škole, a vršnjaci su često ti koji imaju sličan obrazac ponašanja što za sobom povlači posljedicu da kaznena djela čine u sudioništvu s njima.

Činjenica je da je kriminalitet promjenjiv i da ovisi o mnogim čimbenicima. Određene promjene poput rata ili promjena u kaznenom sustavu i samim zakonima zadesile su i Hrvatsku te ostavile traga u zabilježenim podacima

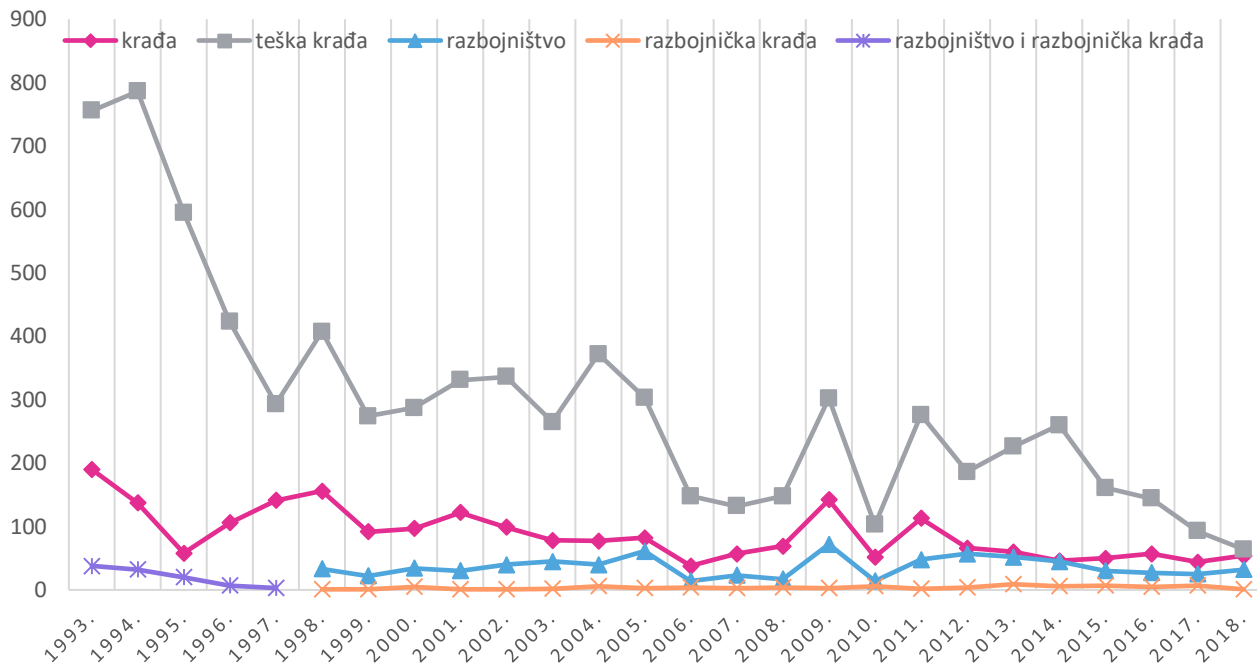
Porast imovinskog kriminaliteta koji navode autori potvrđen je i u ovom radu, kao i veliko odstupanje u brojkama. Godina 1993. i 1994. bilježe znatno veći broj kaznenih djela nego ostale godine (Graf 1.). sukladno istraživanju Derk i Stašević (2017). Stručnjaci pažnju usmjeravaju na masovnost imovinskog kriminaliteta i da bi se sukladno tome na njega trebalo tako i djelovati. Prevencija usmjerena na vrijednosti, bolja rehabilitacija i veće sankcije koje bi eventualno dovele do smanjenja recidivizma bile bi doista velik pomak prema smanjenju broja imovinskih delikata

među maloljetnicima. Nije začuđujuća činjenica da tijekom ratnih godina maloljetnička delinkvencija nije bila u fokusu, ali bolja i opsežnija dokumentacija možda bi pomogla u boljem shvaćanju ove pojave. Ona bi zasigurno spriječila kriva svrstavanja kaznenih djela te njihovu bolju specifikaciju. Pri prikupljanju podataka u istraživačke svrhe potrebno je naglasiti odakle su ti podaci i ne temeljiti istraživanje samo na jednoj vrsti podataka jer je pokazan postotak iscrpnosti podataka ovisno o tome jesu li oni iz policijskih izvješća ili su dobiveni npr. samoiskazom.

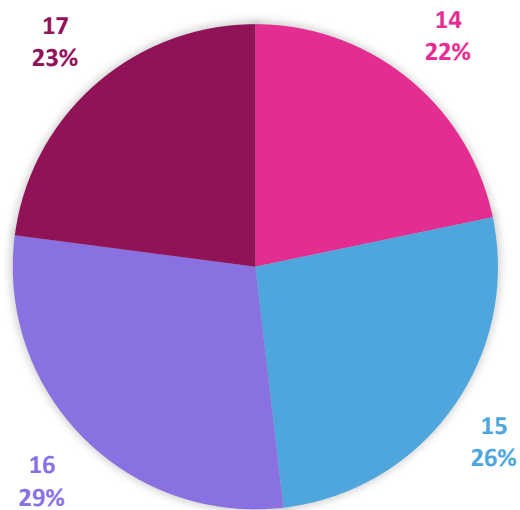
Graf 1. Ukupan broj osuđenih maloljetnika za kaznena djela protiv imovine 1990.- 2018.

Kaznena djela promatrana u ovom radu okarakterizirana su kao djela koja ne iziskuju puno planiranja i mogu se izvršiti u prigodnom trenutku bez prethodne želje za tim. Smatra se da je to jedan od razloga zašto se delinkventi okreću upravo ovoj vrsti kršenja zakona. Spomenuto je da se maloljetnici imovinskog kriminaliteta opredjeljuju za krađu i tešku krađu i ustraju u činjenju tih delikata. Iz Grafa 2. vidljivo je kako je djelo teške krađe najzastupljenije tijekom godina, a to potvrđuje i Horak i Horak (1997) u svom radu. Prilikom pregleda statističkih podataka uočava se povećanje razbojništva tijekom godina što potvrđuje i Dujmović (1994; prema Šućur, 1995).

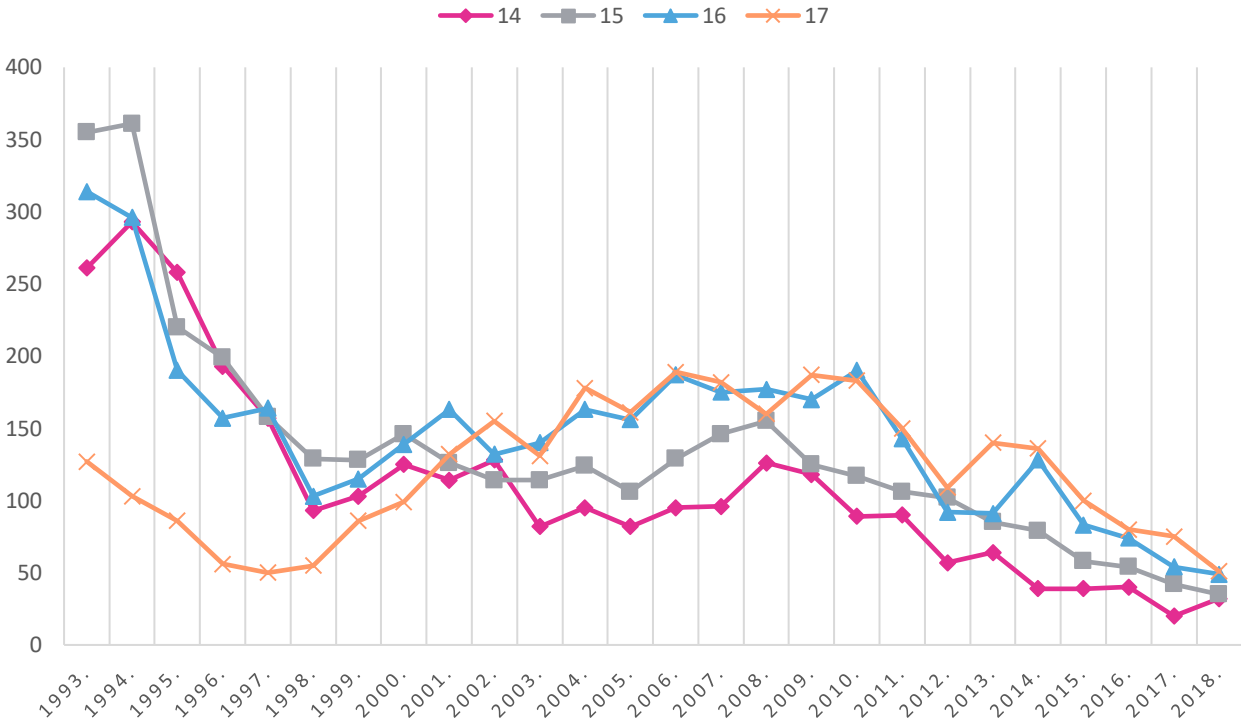
Graf 2. Prikaz počinjenja krađe, teške krađe, razbojništva i razbojničke krađe tijekom godina

Mnogi znanstvenici usredotočili su se na adolescentno doba kao početak delinkventnog ponašanja, što možemo vidjeti i u statističkim podacima. Nije utvrđeno je li to rana ili kasna adolescencija, no iz podataka je vidljivo da maloljetnici imovinska kaznena djela čine od svoje 14. godine, što bi po literaturi pripadalo adolescentskoj delinkvenciji. Pitanje koje slijedi jest koji je udio počinitelja u pojedinoj dobi. Graf 3. prikazuje kako je najveći udio počinitelja u dobi od 16 godina, ali razlike u dobi nisu prevelike. Razvojna psihologija dječaka objašnjava kako oni sazrijevaju oko 16. i 17. godine, stoga eksperimentalna ponašanja potencijalno možemo objasniti i biološkim čimbenikom, no ne smiju se isključiti ni ostali čimbenici koji mogu utjecati na maloljetnikovo ponašanje.

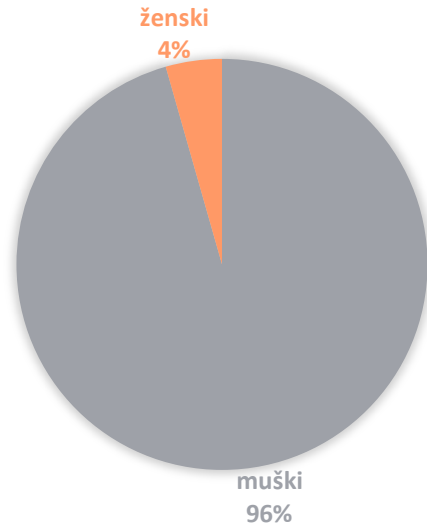
Graf 3. Udio u godinama počinitelja imovinskih delikata

Graf 4. prikazuje oscilacije u dobi počinjenja kaznenog djela te se ovdje može uočiti koja dob najviše varira tijekom vremena. Maloljetnici u dobi od 15 godina nemaju previše oscilacija na grafu stoga se da zaključiti da su 15-godišnjaci tijekom godina bili prisutni u relativno istom broju. Najveća razlika u odnosu na ostale dobi može se uočiti za dob od 17 godina. U 1993. vidimo da pokazuje nizak start na grafu tj. mali broj počinitelja u odnosu na ostala godišta, ali udio u ukupnom broju nije najmanji stoga možemo zaključiti da je tijekom godina porastao broj počinitelja od 17 godina.

Graf 4. Dob počinjenja djela

Kada govorimo o spolu, slika kriminalne karijere jasnija je nego kada govorimo o dobi početka počinjenja kaznenih djela. Vidljiv je manjak istraživanja imovinskog kriminaliteta ženskih osoba, pogotovo maloljetnica. Istraživanja navode kako je modalitet izvršenja potpuno drugačiji među spolovima, ali baziraju svoje uvide samo na muškom spolu i donose generalne zaključke. Manjak longitudinalnih istraživanja na ovu temu trebao bi se provesti kako bi se utvrdili detalji ženskog počinjenja. Na 96% dječaka koji su počinili kaznena djela u Hrvatskoj u promatranom razdoblju udio od 4% djevojaka može se činiti malenim, no svakako nije zanemariv (Graf 5.).

Graf 5. Udio muških i ženskih počinitelja

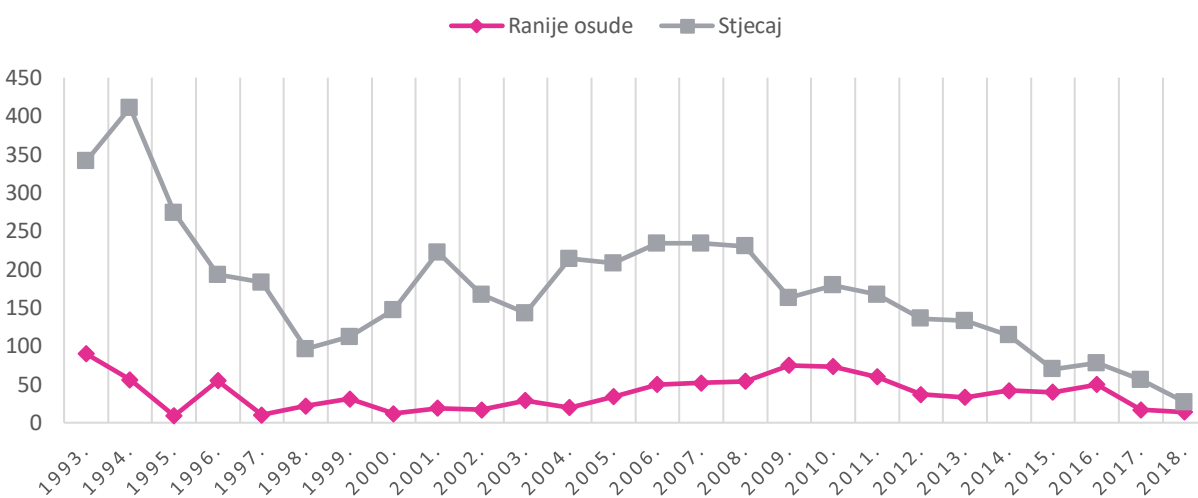
Jedan od načina kako se postaje počiniteljem jest bivanje sudionikom, što potvrđuju i podaci o velikom udjelu suučesništva. Stoga ne iznenađuje podatak koji nalazimo u statistici, a koji pokazuje da je većina maloljetnika bila supočinitelj u odnosu na izvršavanje djela.

U Tablici 2. može se vidjeti broj maloljetnika od 1993. do 2003. godine koji su kaznena djela protiv imovine počinila u sudioništvu s drugim počiniteljima. Nakon 2003. mijenja se način bilježenja podataka te zato nije poznat općenit podatak o tome je li djelo počinjeno s nekim ili ga je maloljetnik počinio sam. Vidljivo je da je kroz promatrano razdoblje ovaj oblik činjenja kaznenih djela najčešće grupiran (počinitelj s tri ili više supočinitelja) koji su približno iste dobi kao maloljetnik ili mlađi. Isti slučaj u svojim radovima bilježe Piquero, Farrington i Blumstein (2003) te Sarnecki (2001, Warr, 1996; prema Piquero, Farrington, Blumstein, 2003).

Godina	1993.	1994.	1995.	1996.	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.
Ukupan broj djela	1057	1053	754	607	519	380	432	509	535	539	467
Djela u sudioništvu	808	755	540	436	375	268	314	371	349	397	306

Tablica 2. Sudioništvo u odnosu na cjelokupan kriminalitet

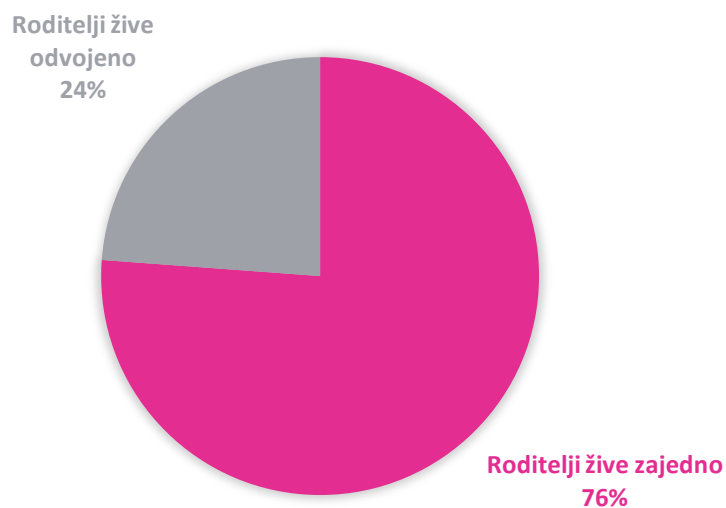
Recidivizam je spomenut kao jedan od prediktora budućeg kriminalnog ponašanja te bi se ovaj konstrukt više trebao uzeti u obzir pri prevenciji i rehabilitaciji. Sama činjenica da je najviše recidiva među imovinskim deliktima treba upozoravati na potrebu istraživanja o toj temi i shvaćanja uzroka tome. Ranije osude maloljetnika prikazuju recidivizam do krajnje promatrane točke. Primjećuje se nagli pad 1995. godine, čiji uzrok može i ne mora ležati u završetku ratnih zbivanja na području teritorija Republike Hrvatske. Nagli porast racidivizma da se uočiti od 2006. godine, kada on počinje rasti, a svoj vrhunac opet doseže u 2009. godini, nakon čega nastavlja padati (Graf 6.). U većini slučajeva postojala je samo jedna ranija osuda do trenutka dokumentiranja informacija. Opetovano kršenje zakona vidljivo je u broju stjecaja koji je tri ili više djela u datom trenutku te takvim ponašanjem idu k specijalizaciji svoje karijere.

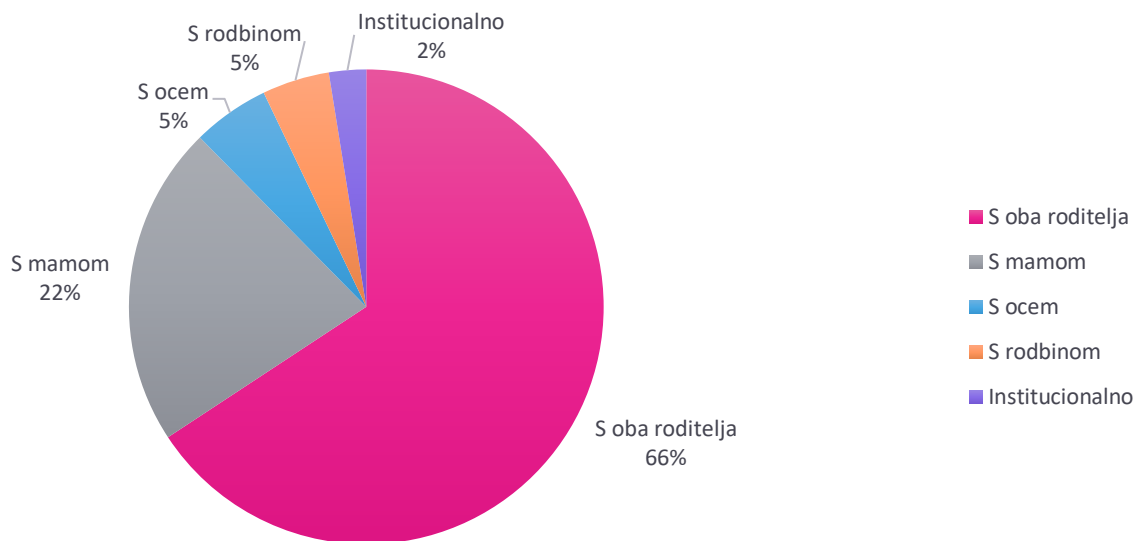
Graf 6. Ranije osude i stjecaj

Kada je riječ o obiteljskoj situaciji dokazano je da najviše kaznenih djela čine oni maloljetnici koji žive samo s majkom (Uzelac, 1993). U podacima je vidljivo kako najviše maloljetnika živi s oba roditelji, a zatim ga slijedi život s majkom. Prilikom detektiranja delinkventnog ponašanja mogla bi se staviti veća pozornost na taj rizični čimbenik i usmjeriti na prevenciju recidivizma. Do 1997. godine bilježi se veći broj maloljetnika koji živi s nekim od članovima rodbine čemu su mogući uzrok ratna zbivanja te migracije djece na sigurnija geografska područja. Obrazovanje i zaposlenost roditelja ne može se promatrati kao izolirani čimbenik jer on u velikoj mjeri utječe na

sam socioekonomski status obitelji. Najčešće je obrazovanje roditelja maloljetnih delinkvenata nižeg i najnižeg statusa što utječe na prilike u zapošljavanju te na prihode obitelji (Martinjak, Odeljan, 2016). Cajner (1993) navodi postojanje visokog udjela onih maloljetnika koji žive u cjelovitim obiteljima i svejedno se upuštaju u delinkventna ponašanja što navodi na zaključak da je za pravilan razvoj pojedinca bitna uključenost roditelja, a ne samo prisutnost. Važan je odnos roditelja, toplina i ljubav koja se pružaju djetetu te svi ostali čimbenici obiteljskog života nužni za pravilan razvoj. Podaci pokazuju kako 76% maloljetnika ima roditelje koji žive zajedno dok 24% roditelja živi odvojeno, čime se potvrđuju zaključci literature. Unatoč visokom postotku roditeljskog suživota maloljetnička delinkvencija u mladima iz tih obitelji visoka je upravo zbog elementa uključenosti (Graf 7. i 8.).

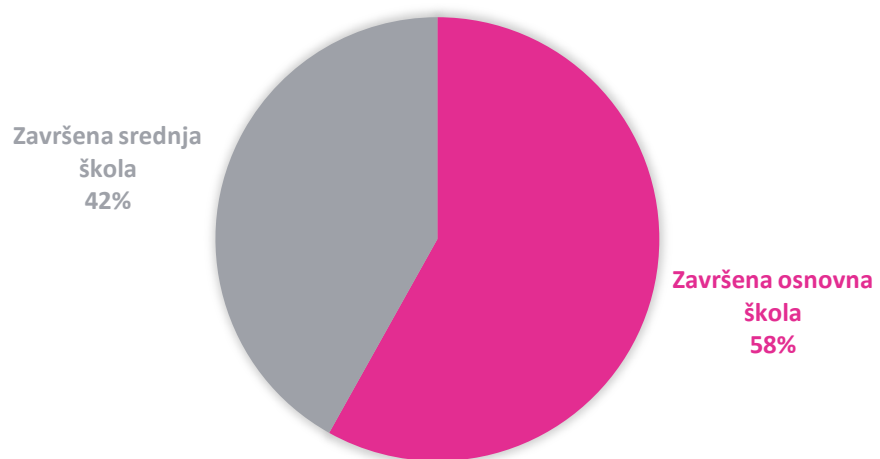
Graf 7. Obiteljske prilike maloljetnika

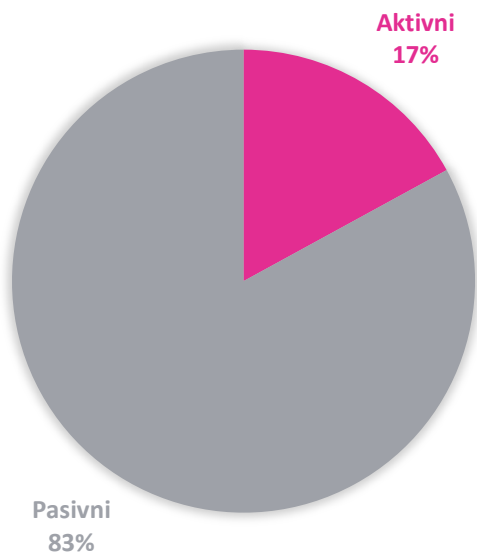
Graf 8. Stanovanje maloljetnih počinitelja

Školovanje je još jedna od dimenzija gdje je moguće spriječiti činjenje kaznenih djela. Statistički podaci pokazuju veći postotak onih koji su završili osnovnu školu nego li srednju školu (Graf 9.). Ovaj se broj može objasniti napuštanjem sustava obrazovanja nezadovoljstva školom i postojanjem školskih disciplinskih mjera kojih se maloljetni delinkventi često ne mogu pridržavati. Prilikom mijenjanja škole uslijed preseljenja maloljetnik je može početi izbjegavati jer su, sukladno istraživanjima, obitelji koje migriraju rizična skupina za nastanak problema u školovanju djece. Sam rat utjecao je na prisilne migracije obitelji te tako pridonio ovom rizičnom čimbeniku. Takva djeca mogla bi se staviti pod neslužbeni nadzor ili bi se trebala obratiti veća pozornost na njihovo ponašanje od strane nastavnika i stručne službe. Sukladno tome da bi učitelji i nastavno osoblje detektirali početak delinkventnog ponašanja i razlučili što ono jest trebalo bi poraditi na njihovoj edukaciji kako ne bi došlo do etiketiranja maloljetnika.

Velik dio onih koji su došli do srednjoškolskog obrazovanja i završili ga bio je strukovnog usmjerenja. Tu činjenicu potvrđuje i kasnije zapošljavanje maloljetnika čija su zanimanja poljoprivrednih, obrtničkih, proizvodnih i ostalih usmjerenja i koji su aktivni u svojim zanimanjima dok su oni neaktivni najčešće učenici (Graf 10.)

Graf 9. Stupanj obrazovanja maloljetnika

Graf 10. Aktivnost/ pasivnost zanimanja maloljetnih počinitelja

10. ZAKLJUČAK

Pojam maloljetničke delinkvencije rasprostranjen je među stručnjacima koji proučavaju bihevioralne probleme i njima srodne poteškoće. Ona je složen konstrukt zbog čega se s njome uvijek vežu pitanja o tome kako do nje dolazi, kako je predvidjeti, spriječiti i pobrinuti se za posljedice takva ponašanja. Odgovori se traže u rizičnim i zaštitnim čimbenicima koji mogu biti individualni, obiteljski, školski, vršnjački ili oni u zajednici. Adolescentno doba vrijeme je kada maloljetnici biološki i psihosocijalno sazrijevaju te razvoj ličnosti uvelike utječe na ponašanje maloljetnika. Kriminalna je karijera longitudinalno činjenje kaznenih djela od strane osobe kod koje je uočen obrazac počinjenja kaznenih djela kroz određeno razdoblje, a kao pojam shvaća se kao postignuće kroz život. Ona ima svoj početak i kraj, a uzroci početku traže se u elementima kriminalne karijere, a to su dob, spol, sudionništvo, recidivizam, obiteljske prilike, obrazovanje i zanimanje. Istraživanja i proučavani statistički podaci pokazali su kako maloljetnih imovinskih delikata ima mnogo više nego ostalih te bilježe znatan porast broja tijekom godina, što je posebno vidljivo u razdoblju 1992.- 1994. Postavlja se pitanje zašto maloljetnici čine baš imovinske delikte i to one s elementima nasilja. Nasilje je to koje izaziva osjećaj straha kod ljudi te ga se sukladno tome nastoji spriječiti. Nasilničko ponašanje može biti naučeno svjedočenjem postupcima s elementima nasilja i agresije. Izvor su najčešće članovi obitelji koji manifestacijom takva ponašanja djeci prenose poruku da je ono opravdano. Osim obitelji kroz promatrano razdoblje u ovom je radu bitna je i činjenica da je vladalo ratno ozračje i da je rat kao takav pun nasilja i agresije. Mediji svojim utjecajem mogu utisnuti u maloljetnike određene načine ponašanja, koja su u ratno doba bila nasilnička te prožeta neljudskošću. Usmjerenost na očuvanje života, imovine i geografskog područja utjecala je na činjenicu da dokumentiranje i sankcioniranje maloljetničke delinkvencije nije bilo primarnom aktivnošću odgovornih institucija. Atmosfera koja je vladala u to vrijeme uvelike je utjecala na maloljetnike te je dala dojam da maloljetnici kao i državne vlasti svoje probleme mogu rješavati nasiljem. Nasilničko ponašanje i upotreba sile u kaznenim djelima ovoga rada objašnjavaju se i obiteljskom dimenzijom te se naglašava kako je ona polazište primarnog razvoja djeteta. Najviše polemike među stručnjacima koji istražuju kriminalnu karijeru izaziva element dobi. Oni koji rano započinju s kršenjem zakona imaju veće predispozicije za ustrajanje u činjenju kaznenih djela. Većina se znanstvenika slaže da je dob počinjenja imovinskih delikata među maloljetnicima između 14. i 17. godine te da takav početak implicira nastavak prema

ozbiljnoj kriminalnoj karijeri. Nije utvrđeno počinju li djevojčice i dječaci s imovinskim deliktima približno u istoj dobi ili se djevojčice ranije upuštaju u takav oblik delinkventnog ponašanja. Da prevladava muški spol u ovim kaznenim djelima složila su se sva istraživanja o toj temi. Dok se muški maloljetnici okreću imovinskim deliktima i onima s elementima nasilja, djevojke više čine djela koja se tiču prometa. Naglašava se nedostatak longitudinalnih istraživanja na temu ženske maloljetne delinkvencije povezane s imovinskim deliktima jer su sva dosadašnja saznanja temeljena na muškom spolu, a modalitet izvršenja ovih dvaju spolova se uvelike razlikuje. Obitelj s puno sukoba, prisutnost roditeljskog kriminaliteta, alkoholiziranje roditelja pogotovo majke, neodgovarajući stil odgoja, kulturalni nesklad uslijed migracije i nizak socioekonomski status neki su od čimbenika rizika obiteljskog okruženja. Svi oni mogu dovesti do manifestiranja delinkventnog ponašanja maloljetnika. No, utvrđeno je da nije ključna prisutnost roditelja nego njihova uključenost. Kada govorimo o školovanju maloljetnih počinitelja imovinskih delikata nailazimo na otpornost s njihove strane te završavanje osnovne škole, no u manjoj mjeri srednje škole zbog migracija i poteškoća u učenju. Školsko postignuće nije ekvivalentno inteligenciji, ali rezultati istraživanja pokazuju smanjenu verbalnu inteligenciju kod delinkvenata. Zanimanje se nastavlja sukladno školovanju te se promatrani maloljetnici većinom opredjeljuju za strukovna zanimanja. Činjenica da najviše recidivista ima kod maloljetnih počinitelja imovinskih delikata može probuditi strah građana i njihovu nesigurnost u rehabilitaciju. Maloljetni delinkventi posvećeni su djelu krađe te prilikom počinjenja u velikoj mjeri imaju još tri istovrsna djela u stjecaju. Najčešće su žrtve roditelji ili bliske osobe, kojima oduzimaju novac. Teške krađe imaju element nasilja samim ulaskom u objekt te su za razliku od krađe većinom planirana djela. Razbojništvo je većinom muško kazneno djelo, neplanirano i uz suučesništvo, gdje su oni najčešće izvršitelji. Zbog prigodne žrtve najviše se odvija u gradovima po mjestu stanovanja. Razbojništvo kao početak kriminalne karijere može dovesti do ozbiljnijeg kaznenog djela, poput ubojstva. Za izvršenje imovinskih delikata nije poznato s kojom ih je namjerom ih je maloljetnik počinio. S obzirom na istraživanja i statističke podatke, možemo reći da su oni u skladu jedni s drugima te da će se njihovi eventualni nedostaci ispraviti, a interesi ići u smjeru proširenja saznanja o kriminalnoj karijeri maloljetnih počinitelja imovinskih delikata s elementima nasilja.

11. LITERATURA

1. Akers, R. L., Krohn, M. K., Lonza-Kaduce, L., Radosevich, M. (1979): Social learning and deviant behavior: a specific test of general theory. *American Sociological Review*, 44. 636-655.
2. Blumstein, A., Cohen, J., Roth J. A., Visher, C. A. (1986). *Criminal Careers and "Career Criminals"*. Washington D.C. National Academy Press.
3. Blumstein, A., Cohen, J., Farrington, D.P. (1988). Criminal Career Research: Its Value For Criminology. *Criminology*, 26 (1), 1-35.
4. Bobetić, M., Cvek, A., Horvat, M., Ratkajec, G., Šapina, M. (2003). Istraživanje tamne brojke delinkventnog i devijantnog ponašanja osoba do 18. godine života. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 40 (2), 219-230.
5. Bradley, R. E. (2002). *Intelligence and Crime*. Encyclopedia of Crime and Justice.
6. Butorac, K., Mikšaj-Todorović, Lj. (2006). Ispitivanje razlika u kvaliteti odnosa u obitelji maloljetnih delinkvenata u prijeratnom i poslijeratnom razdoblju. *Kriminologija & socijalna integracija*, 14 (1), 1-11.
7. Cajner, I. (1993). Razlike u obiteljskim prilikama između ranije neprijavljenih i ranije prijavljenih počinitelja razbojništva ili razbojničke krađe. *Kriminologija & socijalna integracija*, 1 (2), 199-212.
8. Cajner Mraović, I., Došen, A. (2002). Obiteljske prilike i agresivni poremećaji u ponašanju maloljetnih nasilnih delinkvenata u Zagrebu. *Ljetopis socijalnog rada*, 9 (2), 233-248.
9. Cajner-Mraović, I., Šućur, Z. (1997). Razlike u socijalnoekonomskom statusu, tijekom školovanja i obiteljskoj patologiji maloljetnih delinkvenata s obzirom na migratornost njihovih obitelji. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 33 (1), 1-11.
10. Conway, K. P., McCord, J. (2002). A Longitudinal Examination of the Relation Between Co-offending With Violent Accomplices and Violent Crime. *Aggressive behavior*, 28, 97-108.
11. Cvjetko, B. (2004). Zakonska i sudska politika kažnjavanja maloljetnika i mlađih punoljetnika kaznom maloljetničkog zatvora (1998.-2003.). *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 11 (2), 841-865.

12. Derk, D., Stašević, I. (2017). Usporedba nekih trendova maloljetničke delinkvencije u Hrvatskoj tijekom rata i nakon rata. *Policija i sigurnost*, 26 (2/2017.), 168-181.
13. Doležal, D. (2009). Kriminalna karijera. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 30 (2), 1082-1107.
14. Doležal, D., Mikšaj-Todorović, Lj. (2008). Povezanost kriminogenih rizika i potreba s kriminalnim stilovima razmišljanja. *Kriminologija & socijalna integracija*, 16 (1), 25-32.
15. Doležal, D., Mikšaj - Todorović, L., Butorac, K. (2015). Kriminalna karijera i kriminalni životni stil žena. U K. Butorac (ur.), *Zbornik sažetaka radova IV međunarodne znanstveno-stručne konferencije "istraživački dani Visoke policijske škole u Zagrebu*. 320-330. Zagreb, MUP
16. Džaja – Hajduk, D. (2003). Usporedna analiza kriminološko – forenzičkih značajki alkoholičara i shizofrenih bolesnika počinitelja nasilničkih delikata. *Kriminologija i socijalna integracija*, 11 (1), 85 – 92.
17. Državni zavod za statistiku (1998): Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 1997. Statistička izvješća 1069, Zagreb
18. Državni zavod za statistiku (1999): Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 1998. Statistička izvješća 1093, Zagreb
19. Državni zavod za statistiku (2000): Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 1999. Statistička izvješća 1118, Zagreb
20. Državni zavod za statistiku (2001): Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2000. Statistička izvješća 1150, Zagreb
21. Državni zavod za statistiku (2002): Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2001. Statistička izvješća 1179, Zagreb
22. Državni zavod za statistiku (2003): Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2002. Statistička izvješća 1213, Zagreb
23. Državni zavod za statistiku (2004): Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2003. Statistička izvješća 1246, Zagreb
24. Državni zavod za statistiku (2005): Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2004. Statistička izvješća 1279, Zagreb
25. Državni zavod za statistiku (2006): Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2005. Statistička izvješća 1310, Zagreb

26. Državni zavod za statistiku (2007): Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2006. Statistička izvješća 1340, Zagreb
27. Državni zavod za statistiku (2008): Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2007. Statistička izvješća 1367, Zagreb
28. Državni zavod za statistiku (2009): Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2008. Statistička izvješća 1395, Zagreb
29. Državni zavod za statistiku (2010): Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2009. Statistička izvješća 1422, Zagreb
30. Državni zavod za statistiku (2011): Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2010. Statistička izvješća 1452, Zagreb
31. Državni zavod za statistiku (2012): Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2011. Statistička izvješća 1479, Zagreb
32. Državni zavod za statistiku (2013): Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2012. Statistička izvješća 1505, Zagreb
33. Državni zavod za statistiku (2014): Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2013. Statistička izvješća 1529, Zagreb
34. Državni zavod za statistiku (2015): Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2014. Statistička izvješća 1552, Zagreb
35. Državni zavod za statistiku (2016): Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2015. Statistička izvješća 1577, Zagreb
36. Državni zavod za statistiku (2017): Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2016. Statistička izvješća 1606, Zagreb
37. Državni zavod za statistiku (2018): Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2017. Statistička izvješća 1628, Zagreb
38. Državni zavod za statistiku (2019): Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2018. Statistička izvješća 1651, Zagreb
39. Dujmović, Z. (1992). Osnovne karakteristike imovinskog kriminaliteta u Republici Hrvatskoj. *Defektologija*, 28 (1-2), 213-242.
40. Elliot, D. S., Huizinga, D., Morse, B. (1986). Self- Reported Violent Offending. *Journal of interpersonal violence*, 1 (40), 472-514.

41. Farrington, D. P., (2003). Developmental and life-course criminology: key theoretical and empirical issues-the 2002 Sutherland award address. *Criminology* 41 (2), 221-255.
42. Gottfredson, M. R., Hirschi, T. (1990). *A general theory of crime*. Stanford: Stanford University Press.
43. Horak, i Horak, H. (1997). Socijalno demografska obilježja i ovisnosti počinitelja kaznenih djela krađe i teške krađe na području županije Bjelovarsko-Bilogorske. *Kriminologija & socijalna integracija*, 5 (1-2), 107-120.
44. Kazneni zakon. *Narodne novine*, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19
45. Kelley, B. T., Loeber, R., Keenan, K., DeLamatre, M., (1997). *Developmental Pathways in Boys Disruptive and Delinquent Behavior*. US Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention.
46. Kovčo Vukadin, I. (2005). Stanje i kretanje kriminaliteta u Republici Hrvatskoj. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 12 (2), 279-325.
47. Kovčo Vukadin, I. (2009). Kriminalitet mlađih punoljetnih osoba u Hrvatskoj: Struktura i trendovi. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 16 (1), 27-40.
48. Kovčo, I., Katalinić, I. (2000). Obilježja počinitelja nasilničkih delikata na području Primorsko – goranske županije s obzirom na povrat. *Kriminologija i socijalna integracija*, 8 (1-2), 21 – 26.
49. Lahlah, E., Van der Knaap, L., Bogaerts, S. (2013). Dangerous boys or boys in danger? Examining the relationship between ethnicity, child abuse and violent offending. *European Journal of Criminology*, 10 (6), 641- 658.
50. Le Blanc, M., Loeber, R. (1998). Developmental Criminology Updated. *Crime and Justice*, 23, 115-198.
51. Loeber, R. (1990). Development and risk factors of juvenile antisocial behavior and delinquency. *Clinical Psychology Review*, 10, 1-41.
52. Loeber, R., Keenan, K., Zhang, Q. (1997). Boys' Experimentation and Persistence in Developmental Pathways Toward Serious Delinquency. *Journal of Child and Family Studies*, 6 (3), 321 – 357.
53. Loeber, R., Stouthamer – Loeber, M. (1996). The Development of Offending. *Criminal Justice and Behaviour*, 23 (12), 12 – 24.

54. Maršavelski, A. (2016). Kriminološka etiologija: Ostale i novije kriminološke teorije. < https://www.pravo.unizg.hr/download/repository/Ostale_kriminoloske_teorije.pdf > Pristupljeno 7. travnja 2020.
55. Martinjak, D., Odeljan, R. (2016). *Etiološki i fenomenološki čimbenici maloljetničke delinkvencije*. Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske.
56. Mejovšek, M. (1992). Kognitivne sposobnosti delinkvenata. *Defektologija*, 28 (1-2), 295-301.
57. Mejovšek, M. (1995): The relationship of some characteristics of the personal status of convicts sentenced for the robbery and the prognosis of their resocialization. *Kriminologija & socijalna integracija*, 3 (1), 21-35.
58. Mejovšek, M. (1996). Odnosi u obitelji i druga obilježja obitelji nasilnih i nenasilnih delinkvenata. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 32 (2), 1-12.
59. Mejovšek, M., Buđanovac, A., Šućur, Z. (2001). Usporedba između recidivista i nerekidivista s obzirom na agresivnost i socioekonomski status. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 37 (2), 91 – 100.
60. Mejovšek, M., Čajner – Mraović, I., Buđanovac, A. (1997) Obilježja ponašanja i obitelji maloljetnih počinitelja nasilnih i nenasilnih delikata. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 33 (1), 23-35.
61. Mikšaj-Todorović, Lj. (1993). Manifestna razina promjena u strukturi delinkvencije malodobnih u Republici Hrvatskoj. *Kriminologija & socijalna integracija*, 1 (1), 39-57.
62. Mikšaj-Todorović, Lj., Kuharić, M. i Butorac, K. (1999). Karakteristična ponašanja malodobnih počinitelja razbojništva. *Kriminologija & socijalna integracija*, 7 (2), 171-188.
63. Mikšaj-Todorović, Lj., Singer, M. (2004). Razlike u ponašanju maloljetnih delinkvenata prije i nakon domovinskog rata. *Kriminologija & socijalna integracija*, 12 (1), 27-32.
64. Moffitt, T.E. (1993). Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Psychological Review*, 100, 674–701.
65. Moffitt T. E., Caspi, A. (2001). Childhood predictors differentiate life-course persistent and adolescence-limited antisocial pathways among males and females. *Development and Psychopathology*, 13 (2), 355-375.

66. Moffitt, T. E., Gabrielli, W. F., Mednick, S. A., Schulsinger, F. (1981). Socioeconomic status, IQ, and delinquency. *Journal of Abnormal Psychology*, 90 (2), 152-156.
67. Ollendick, T. H. (1979). Discrepancies between verbal and performance IQs and subtest scatter on the WISC-R for juvenile delinquents. *Psychopathological Reports*, 45 (2), 563-568.
68. Patterson, G.R., DeBaryshe, B.D. i Ramsey, E. (1990). A developmental perspective on antisocial behavior. *American Psychologist*, 44 (2), 329–335.
69. Piquero, A., Farrington, D., Blumstein, A. (2003). *The Criminal Career Paradigm*. The University of Chicago.
70. Poldrugáč, Z. (1993). Teritorijalne karakteristike kriminaliteta maloljetnika u Republici Hrvatskoj u 1992. godini. *Kriminologija & socijalna integracija*, 1 (1), 59-73.
71. Poldrugáč, Z., Cajner-Mraović, I. (1998). Razlike u strukturi obitelji maloljetnih počinitelja nasilničkih kaznenih djela. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 34 (1), 75-82.
72. Ricijaš, N. (2009). *Pripisivanje uzročnosti vlastitog delinkventnog ponašanja mladih. Doktorska disertacija*. Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada, Poslijediplomski znanstveni studij iz teorije i metodologije socijalnog rada, Zagreb.
73. Sampson, R. J., Laub, J. H. (2004). A general age-graded theory of crime: lessons learned and the future of life-course criminology. *Advances in Criminological Theory*, 13, 1-28.
74. Stašević, I., Derk, D. (2016). Osobitosti maloljetničke delinkvencije u Republici Hrvatskoj. *Policija i sigurnost*, 25 (3/2016), 259-275.
75. Šućur, Z. (1995). Socijalnoekonomski i obiteljski status počinitelja kaznenih djela razbojstva i razbojničke krađe u relaciji s indikatorima učinkovitosti penološkog tretmana. *Kriminologija i socijalna integracija*, (2), 179 – 194.
76. Uzelac, S. (1993). Neke sociodemografske karakteristike maloljetnika sankcioniranih u Republici Hrvatskoj. *Kriminologija & socijalna integracija*, 1 (1), 27-38.
77. Vukušić, I., Mišić Radanović, N. (2015). Pokušaj sudioništva u kaznenom pravu. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 22 (1), 95-123.
78. Zorić, J. (2014). Inteliencija i činjenje kaznenih djela. *Policija i sigurnost*, 23 (4/2014), 311-319.

12. PRILOZI

Prilog 1. Tablica 1. Rizični i zaštitni čimbenici

Prilog 2. Graf 1. Ukupan broj osuđenih maloljetnika za kaznena djela protiv imovine 1990.-2018.

Prilog 3. Graf 2. Prikaz počinjenja krađe, teške krađe, razbojništva i razbojničke krađe tijekom godina

Prilog 4. Graf 3. Udio u godinama počinitelja imovinskih delikata

Prilog 5. Graf 4. Dob počinjenja djela

Prilog 6. Graf 5. Udio muških i ženskih počinitelja

Prilog 7. Tablica 2. Sudioništvo u odnosu na cjelokupan kriminalitet

Prilog 8. Graf 6. Ranije osude i stjecaj

Prilog 9. Graf 7. Obiteljske prilike maloljetnika

Prilog 10. Graf 8. Stanovanje maloljetnih počinitelja

Prilog 11. Graf 9. Stupanj obrazovanja maloljetnika

Prilog 12. Graf 10. Aktivnost/pasivnost zanimanja maloljetnih počinitelja